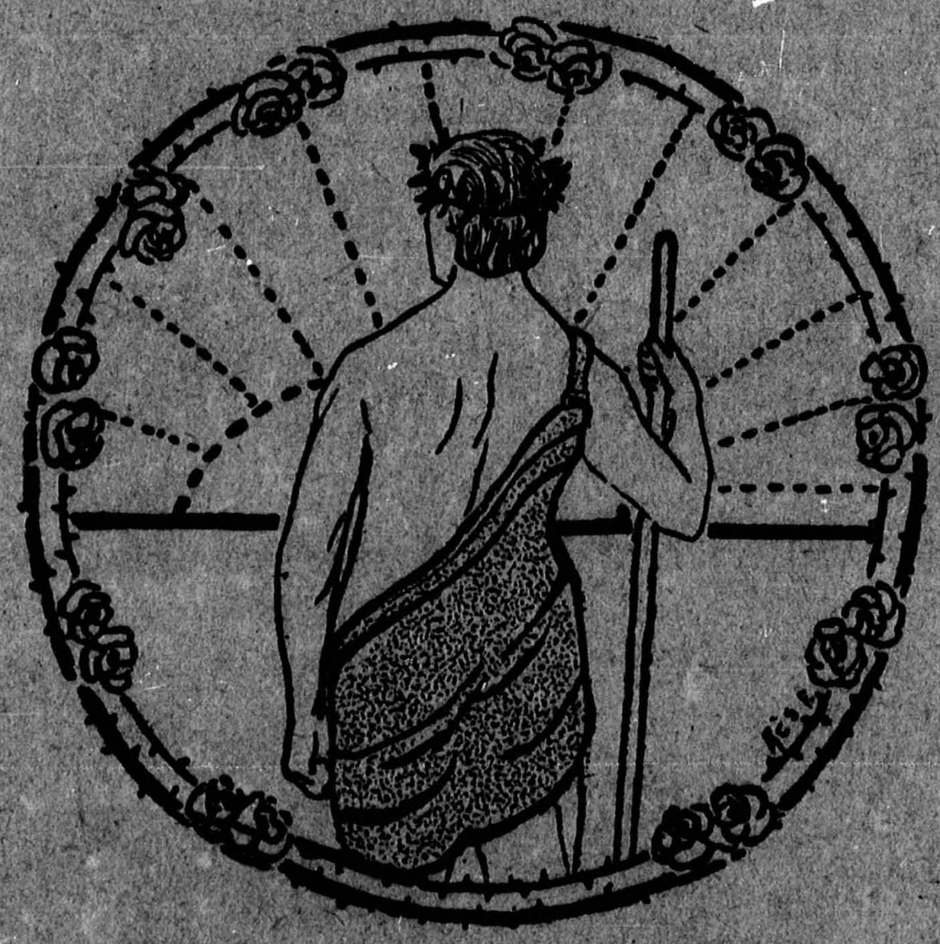
HALADÁS

A MODERN MAGYAR KULTURA FOLYÓIRATA

M.N.MUZEUM KÖNYVTÁRA
Hírlapkönyvtári
Könyvtáknapló
Sz. 572 92.

M.N.MÚZEUM KÖNYV-TÁRA

I. 1.

IVÁNSZKY ELEK
KÖNYV-,
PAPIR- ÉS ZENEMŰKERESKEDÉSE,
HÓDMEZŐVÁSÁRHELY
FERENCZ JÓZSEF-SUGÁRÚT 4. SZÁM

SZERKESZTIK: CSIKY JENŐ
DOMOKOS-HARAGA BALÁZS.

HALADÁS

TÁRSADALMI, TUDOMÁNYOS, MÜVÉSZETI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT.

I. | 1911. MÁJUS 1. | 1.

TARTALOM:

Domokos-Haraga Balázs: Tisza István a szabadgondolkodásról. ◘ **Ligeti Ernő**: Beatrice. (vers) ◘ **Oscár Wilde**: A szent courtisane, vagy a drágaköves asszony. (Kéziratöredék) Forditotta **Rozsnyai Kálmán.** ◘ **Csiky Jenő**: Az Éjjel muzsikál . . . ◘ **Hangay Sándor**: Antheus, Viharra várok. (versek) ◘ **Schmidt D. Gyula**: A modern kor épitészete. ◘ **Révész Béla**: Orgonavirág. ◘ **Orbók Attila**: Csak egy gondolat . . . ◘ **Innominata**: Igazságtalanság történt. ◘ **Sav**: Az ujhelyi hét diák. — Sárga folt. — Jezsuiták a bolygó zsidó ellen. ◘ **cs – y**: A pap és a gyónó menyecske. — Erkölcsnemesités. ◘ **Nádai Pál**: Adieu Mimi! ◘ **Csiky Jenő**: Stilus és téma. ◘ **Balassa Imre**: A dekoráció problémái. ◘ **Ligeti Ernő**: Kosztolányi Dezső: Őszi koncert. Kártya. ◘ **Csiky Jenő**: Sydney Carton: Jegyzetek Oscár Wilderól. ◘ **– r – s**: Magyar zene.

A gyár téves csomagolása folytán kétféle papiron jelent meg a HALADÁS, miért is a közönség szives elnézését kéri a KIADÓHIVATAL.

A cimlapot ÁCS FERENC rajzolta.

A «HALADÁS» ELŐFIZETÉSI ÁRA:

Egy évre . . 15 korona.
Fél évre . . . 8 „
Negyed évre . 4 „

Egyes szám ára nyolcvan fillér.

Kéziratok a szerkesztőségnek és nem az egyes szerkesztők nevére küldendők. – Kéziratok visszaküldését csak a megfelelő portó melléklése esetében eszközöljük.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Kolozsvár, Bólyai-utca 3. I/7.

A szerkesztésért DOMOKOS-HARAGA BALÁZS felelős.

Legszebb arany és ezüst-órák

aranyláncok, brilliáns, gyémánt és egyéb drágaköves tárgyak, arany és ezüst szivar és cigaretta-szelencék, stb.

csoda olcsó árban

kerülnek eladásra. Arany uri és nőiláncok a legjobb 14 karátos aranyból, hivatalosan fémjelezve

A legjobb kivitelü disztárgyak, a legjobb jegygyürük óriási választékban

25 gr. 56 kor. árban
30 gr. 67 kor. árban
40 gr. 88 kor. árban
50 gr. 115 kor. árban

Schönwald Imrénél Pécs

Magyarország legnagyobb óra, ékszer, ezüst és iparmüvészeti áruk és látszerészeti telepe.

Megjelent ötszáz számozott és signált példányban Sydney Carton uj könyve: „Jegyzetek Oscar Wilderől". — Benne a nagy iróember egy unicum arcképével. — Az ára négy korona. — Megrendelhető Rozsnyai Kálmánnál Szeghalom, Békésmegye. ::

Szőlő-oltvány

fajtiszta piros „Delavare", európai és amerikai szőlővesszőkről név és árjegyzékünket **ingyen** és bérmentve küldjük meg, aki cimét tudatja. – Megjegyezzük, hogy Magyarország legmegbizhatóbb érmelléki szőlőtelepeinken termelt 150 fajta legkiválóbb bor és csemegeoltvány és egyéb szőlővesszőkből 3 milliót a legmérsékeltebb árak mellett bocsájtunk eladásra, az árjegyzékünkben kitüntetett előirás szerint, a legujabbfajta lugasoltvány gyüjteményből ingyen csatoljuk minden megrendelőnknek. — Cim:

MOLNÁR JÓZSEF ÉS TÁRSA nagybirt.
150 holdas szőlőoltvány telepe.
Ér-Tarcsa (Bihar-m.) posta Érmihályfalva.

Tisza István a szabadgondolkodásról.

M. N. MUZEUM KÖNYV-TÁRA

Irta: **Domokos-Haraga Balázs.**

Más idők, más emberek . . . Az alvók helyébe jöttek a nyitott szeműek, hogy necsak lássanak, hanem észre is vegyenek olyan dolgokat, amiket eddig csak néha-néha vett észre egy-egy senyvedt, – fekélyes, – bűzös testű, révedő, – szomoru, – láznézésű leköpött, – kigunyolt, – keresztrefeszitett *Töviskoszorus!* – És jöttek mind többen és többen . . . És még most is jönnek, még többen, még többen; sokan: egy egész légió! És nem a sötétségből jönnek elő, nem! . . . A »*libres penseurs*« tanyája nem a sötétség, szemén nem fekete üveg, hanem a napsugár csókja van. A napsugár, mely világít, amely éltet, s amely nem a multnak zengi el dalát, hanem a Jövőnek fonja ragyogó, fényes koszorúját. A koszorút, mely – legyen nyugodt kedves gróf ur – ez egyszer nem az ön kegyelmes fejére kerül, oh nem! – Vagy pályázik talán a mártiromságra?! . . Hagyja, hagyja ezt a felső tizezeren alóliakra, az üres gyomrúakra, s elmélkedjen csak tovább azon a szép mondásán, hogy „az atheista és materialista világnézleten felépülő nemzetköziség mind merészebben, mind cinikusabb leplezetlenséggel üti fel fejét s a magyar fiatalság modern profétái ki akarják lelkéből ölni a valláserkölcsi világnézletet, a nemzeti ideált.“

Az idő halad, a tudomány dübörögve vívja meg nagy diadalait. Evolució minden vonalon, minden irányban. Új eszmék, új tanok keletkeznek. A tudás fegyvere, a kétszerkettőnek szintiszta igazsága játszva győzedelmeskedik a középkori sötét felfogásokon, a konzervativ sziklavárak fölött kacagva suhan át a felvilágosodás hideg, metsző szele.

És az emberek eszmélni kezdenek; a boszorkány meséken már csak mosolyognak, hókuszpókuszos csodának szemfényvesztő miszteriumát egyszerüen nem hiszik, a deliriumos álomlátásokat pedig nem nézik azzal a fanatikus ostoba félelemmel, melylyel hajdanában nézték. Félszeg meghunyászkodás, alázatos behódolás, lelkekre nehezedő fojtó feketeség, – s még sok-sok egyéb – ma már csak az emlékekben él. A hazugság kora lejárt, az emberek nagy része vizsgálódik, kutat, következtet, s leszűr olyan megállapitásokat, melyeket a tudomány szentsége védelmez, s a melyekért szerencsére nem hóhérkéz, nem kinzókamra, nem máglya a bér, hanem csak az „atheista és materialista világnézleten felépülő nemzetköziség“ vádja azok részéről, akik maguk tagadják meg az istent, magukat tolva helyébe, hogy előttük azután hódoló alázattal vágódjanak hasra a baromi állapotban tartott, butaságban nevelt meggörnyedt, láncravert páriák. És mert a nép, az istenadta nép is kezdi magát nem ugyan istennek, hanem csak embernek érezni, s kezd holmi emberi jogokról beszélni és kezdi a természet jogait emlegetni, hát jönnek

[illegible]s nagy méltóságú közéleti fél és egész istenek, s nekirontanak a szabad vizsgá-
szabad kutatás és szabad érzés alapján álló szabad gondolatnak, illetve az ezt
lő és kifejezésre juttató szabadgondolkodóknak.

Neki rontanak, mert szerintök nemzeti veszedelem, ha tiz-, husz-, harmincezer holdas birtokukra olykor-olykor rámered a profanus vulgus sóvár, éhes tekintete. Igen, nekirontanak – érdekből! Nagyuraim ti az őseitektől szerzett, még pedig verejték nélkül szerzett birtokaitokat féltitek; a birtokot, a jó hitbizományt, mely nálatok egy fogalom a hazával, s melyet természetesen nagyon, rajongásig szerettek.

Nekünk nem föld, hanem csak levegő jut belőle; levegő, a miből nehezen lehet megélni. És mi mégis megélünk, mert meg kell élnünk, bár nekünk a ti nagy vagyonaitokból semmi, de semmi sem, – töffögő automobilotokból is csak a bűz jut, s néhanapján egy kis elgázolás. Mi nem tiszteljük a hazát, mi nemzetköziek vagyunk. A csindarattás, görögtüzes tisztelet helyett mi nem járunk bankettre, mi csak dolgozunk, s mit gondol kedves gróf, a haza minek örvend jobban a tiszteletnek-e vagy a munkának? – Mi az embert embernek tekintjük, tisztelje bár istenét bármilyen vallás szabályai szerint és vallja magát bármely ország honpolgárának, – az emberben a testvért szeretjük, s ezzel a bennünket átfogó hatalmas szeretettel igyekszünk azután egymást az erkölcsi tökéletesedés utjára vezetni. És mi, akik az általános emberi boldogságnak, a *közjó* eszméjének vagyunk munkás hivei, s akik az egyetemes emberi célok szolgálatában állva, az egész világot szeretjük, – éppen csak azt a kis részt ne szeressük, s annak a kis résznek polgáraival ne vállaljunk közösséget, melynek neve haza, illetve honfitárs?! – Nem! Ennyire logikátlanok nem vagyunk.

Rákócziról, szabadságról, nemzetért való önfeláldozásról mi nem beszélünk. Nem, mi csak a vértanúkat szállitjuk, önök pedig? – egy-egy szatmári hőst, egy-egy Károlyit adnak a hazának. Néha ugyan a felsőbb régiókból is kerülnek emberek, de jaj nekik, jaj a fantasztáknak, – rögtön kiközösitik táborukból, kigolyozzák, lehurrogják, örökre számüzik őket. Rákócziról mi ne beszéljünk. Miért? Mert mi nem úgy látjuk őt, mint a hogyan meghamisitva, hazug beállitásban megirták azt a gázsit élvező hatalmi érdeket szolgáló nagyságos »tudósaink«? Mert mi Rákócziban az elnyomott, kiuzsorázott nép megváltóját látjuk, – ezért ne beszéljünk róla?! . . . Persze! . . . Mi máskép beszélünk Rákócziról, nem az önök szája ize szerint, s igy rögtön azt vetik szemünkre, hogy egyáltalában nem is tudunk beszélni. Természetesen szavuk csak önöknek van, csak önök tudnak szónokolni, mi csak makogunk, dadogunk, ezt pedig nem lehet megérteni, s ami egyszer érthetetlen, az már nem beszéd.

A szabadgondolkodók nem beszélnek szabadságharcról. És éppen azok nem beszélnek egy harcról, a kik az életnyilvánulásoknak már legprimérebb kiindulásában: a gondolatban is a szabadságot vallják és hirdetik? – Ez legalább is képtelen állitás.

Menjünk azonban tovább. Gróf ur Petőfire hivatkozik, de elfelejti, hogy ő nemcsak honfidalt énekelt Magyarországról, hanem aki azon is elkesergett nem egyszer, hogy:

„Mig egyfelől boldog lakóid
Megfulnak a bőség miatt,
Hát másfelől meg éhhalállal
Megy sirba sok szegény fiad.“

Magyarországot ő is jól ismerte, jól tudta, hogy:

„Kutyabőr! ez itt a fő-fő,
Becsbe párja nincs neki,
És azért sok úri ember
Saját testén viseli.“

És ő, a *korláttalan* természetnek tövises vad virága más húrokat is tud pengetni, mint ebet is észrevesz, észreveszi, hogy:

„A harcz mezején,
. . . . . .
. . . . . .
Hol ünnepélyes, lassu gyász-zenével
És fátyolos zászlók kiséretével
A hősöket egy közös sirnak adják,
Kik érted haltak, szent **világszabadság!**“

Igen jó uram, ő is, Petőfi is szabadgondolkodó volt, bár az akkori viszonyoknak megfelelően, de szabadon gondolkozott.

„S ti, kik valljátok olyan gőgösen:
Mienk a haza és mienk a jog!
Hazátokkal mit tennétek vajjon,
Ha az ellenség ütne rajtatok?
De ezt kérdeznem! engedelmet kérek,
Majd elfeledtem győri vitézségtek.
Mikor emeltek már emlékszobort
A sok hős lábnak, mely ott úgy futott?
Jogot a népnek, az emberiség
Nagy szent nevében, adjatok jogot,
S a hon nevében egyszersmind, a mely
Eldől ha nem nyer új vádoszlopot.
Az alkotmány rózsája a tiétek,
Töviseit a nép közé vetétek:
Ide a rózsa nehány levelét,
S vegyétek vissza a tövisek felét.“

Petőfi szerette hazáját, de e mellett általános emberi eszmék is hevitették, s e kettőnek összeolvadása még sem vállt az ő magyarságának, magyar érzésének a hátrányára. Nem bizony, dacára, hogy minden szivütése egy-egy imádság volt »*a világ* boldogságáért.«

És mit gondol nemzetes uram, vajjon Petőfi rajtunk vágna-e végig lángostorával? És mit gondol, hogy vajjon az önök táborához csatlakozna-e, az ön és társai táborához, melyet tömjénező, »*lelkesen*« orditó sereg kisér? – Erre feleljen ő:

„Én ugyan nem állok a sereghez,
Mely kiséri őket ujjongatva:
És ha egykor közibök vetődöm,
Nem egyébért lépek e csapatba,
Csak azért, hogy fölfordítsam majd ez
Ál nagyok győzelmi szekerét,
S haragomnak ostorával vágjam
Arczaikra a bitó jelét.“

Ezt nem én mondom, hanem Petőfi, a kit ön úgy látszik nem ismer kedves gróf. Azért hát ne röstelje leszedetni az almáriom tetejéről a megporosodott kötetet és hogy

hosszu, keskeny kezét be ne piszkithassa, előbb jól poroztassa le, s csak azután üsse fel a lángoló, tüzes lapokat, hogy a demokratikus szent igék mellett lásson legalább egyszer életében egy kis hazugságmentes, tiszta levegőt is. Olvassa el: *A rab oroszlán, a Királyokhoz, Respublica, Tiszteljétek a közkatonákat, 1848., Itt a nyilam, mibe lőjjem?, Akasszátok fel a királyokat!, Vesztett csaták, csúfos futások!, Európa csendes, ujra csendes . . ., A királyok ellen, Palota és kunyhó, A mágnásokhoz* és más cimü, egész sorozatot kitevő versét, s ha elolvasta és megértette azokat, akkor ha úgy tetszik csevegh etünk még egy keveset Petőfiről, s egyebekről is.

Hogy Petőfit ez idő szerint még nem ismeri kedves gróf, az nem olyan nagy szerencsétlenség, hogy azért egy magyar mágnásnak pirulnia kellene. Elvégre még akkor sem lehet mindent megkivánni, hogy tudjunk és ismerjünk, ha arról cikkezünk is, s ha mindjárt valaki iró, sőt holmi *szerkesztőbizottsági elnök* is. Oh nem, s pláné, hogy egy csavargó, éhenkórász poétát is ismerjen, a ki ugyan nyelveket beszélő, müvelt ember volt, de csak demokrata és rajongó, s ezenfelül a magyar lirának *csak* első mestere, — ezt tudni, igazán nagyon is sok lenne! Még ha legalább benne volna ez az Alexander Petőfi a gothai almanachban?!... No de azért ne szégyelje magát kegyelmes uram, s ne szégyelje bevallani, ha mindenhez nem is ért. Ez kisebb emberekkel is megesik. Tegyük fel, hogy ön ért a politikához. Ez is valami. Én ehhez nem értek. De ez semmi. Ön remek sportsmann, kitünő államférfiu, s nagy róka—vadász. Pezsgős éjszakák után sok rókát lőhetett már, nem is beszélve a Rippl-Rónai kiállitást kritizáló »gyönyörü« mondásáról.

És most mindezek fölé még iró is. Talán regényt is méltóztatik irni? Vagy csak efféléket ir: „Békés, nyugodalmas, az egyéni jólétnek kedvző időkben az egyén túlbecsüli magát, öncéllá válik, saját törekvéseinek középpontjába jut.“ Szépen mondja. Igazán, mi — a kik jólétnek örvendünk — túlbecsüljük magunkat. Jólétben, öncélban, saját törekvésben, középpontban élünk, s hát vajjon még miben? — A világ közepében!... Mi a jóllakottak s önök? — erről jobb ha hallgatunk.

„Olyan jól esik a magunk szük látkörü, rövidlátó, gyarló szemének nézőpontjáról nézni le az egész mindenségre; a teremtés urainak képzelni magunkat és azt hinni, hogy minden a mi nagyúri lényünk kénye kedvére van rendeltetve.“ A mi nagyúri lényünk!? De hát a kiknek nincsen nagyúri lényük, azok mi a szöszt csináljanak? „Olyan szivesen helyezzük önmagunkat a világ közepébe.“ De értsen meg kérem, nagyúri lény nélkül mi hogyan helyezkedjünk a világ közepébe?

„...az egyént csak az emelheti fel, ha magasabb céloknak alárendeli magát; csak az teheti valóban szabaddá, ha hivatásának szolgálatába szegődik.“ Ez igaz, de hiszen ez a mi hitvallásunk: magasabb célokért küzdve, hivatásunknak élni, mert ha hivatásunknak élünk, akkor ezzel az egésznek, a köznek használunk.

Mondja kedves gróf ur, ezzel a beismeréssel ön is komolyan hiszi azt, a mit az előbb vallott? Mert ha nem tréfál és komolyan beszél, akkor vagy nem tudja, hogy mi az a szabadgondolkodás, vagy pedig olyan fegyvert használ ellenünk, amely visszafelé sül el. Okos ember pedig megnézi fegyverét, s kétszeres óvatossággal teszi ezt különösen akkor, ha ezzel még a francia forradalmat is szándékszik felkeresni. Mert oda indultunk, ott vagyunk, s az útleirás a következő: „Nagy katasztrófák, egyeseket társadalmi rétegeket, első préssel fenyegető, az emberi bölcsesség alkotta intézményeket és erősségeket alapjukban megrázkodtató események szokták sajat porszem mivoltának üdvös tudatára ébreszteni az emberiséget, és visszavezetni nagyobb

hatalmasságok felé. A mélyebb, nemesebb világnézlet ilyen ujjáébresztését idézik elő a nagy francia forradalom s a napoleoni korszak eseményei."

Én megforditom a tételt és így mondom: a saját emberi mivoltának tudatára ébredt tömeg lerázta az emberi bölcsesség alkotta, de a viszonyok folytán, a haladó kor kívánalma szerint már nem annyira bölcs, mint ostoba intézményeket, s egy szép napon elsöpört egyeseket, akik zsarnokoskodtak, s elsöpört társadalmi rétegeket, melyeknek tagjai nem az elnyomottak, hanem elnyomóik voltak. Mert kérem, ha a francia forradalomról beszélünk, akkor nem mondhatunk farizeusi dolgokat, hanem csak a tiszta, való igazságot. És ha kutatjuk a francia forradalmat előidéző okokat, s annak rugóit megtalálva, felvetjük a kérdést, hogy vajjon a szabadgondolkodásnak minő szerepe volt itt, akkor egész nyugodtan felelhetünk azzal, hogy a szabadgondolkodás volt a szülő anyja a francia forradalomnak, mely „mélyebb, nemesebb világnézletet" teremtett.

„Nemesebb világnézlet" – látja kedves gróf ur, hová lyukadtunk ki? A francia forradalom, mely halált ordit a főurak és főpapokból álló *társadalmi rétegre*, – most egyszerre *nemesebb világnézlet*-té vállik ön előtt. Persze, ön nem igy gondolta, maga alatt csak nem akarta levágni a fát?! Ugyebár? . . .

A francia forradalom elmult, most „aránylag békés, nyugodt kort élünk." És a tudomány fejlődésével, a technikai vivmányok folytonos haladásával, valamint a társadalmi és gazdasági tényezők megfigyelésénél leszürődő szükségleteknek felismerésével lassan-lassan eljut az ember arra a magaslatra is, amelyen a felvilágosodás szelleme nemcsak *kötelességeket* ismer, hanem *jogokat* is követel; jogokat, a melyeket azután már nem *kiváltságos,* hanem *általános* mértékkel kezd mérlegelni. Az ész működése szabad lévén, az ennek eredményeként jelentkező gondolat is szabadabb ítélet alakjában lép ki a világosságra, hogy felvegye harcát a maradiság sötét odújából kipislogó, kocsonyafejű huhogóival.

„A mi napjainkban a gondolkodás szabadságát nem a hatalmon levő tekintély zsarnoksága tiporja el." Nem bizony, ámbár nagyon szeretné, ha eltiporhatná. Itt-ott még ránehezedik ugyan egyes dolgokra, de ez a fojtogatás nem sokáig fog tartani, mert előbb-utóbb eljön a fergeteg, hogy elsöpörje a szemetet, s megtisztítsa közéletünket attól a sok salaktól, mely évszázadok óta nagyon is meggyült a hétszilvafás udvarházak tájékán.

A modern kulturát pedig ne emlitse gróf ur. Ne emlitse kérem, mert félek, hogy tiz év sem telik be, s az idő nagyon is rácáfolna a gróf ur tájékozatlanságára, a modernséghez való hozzá nem értésére. Hanem hogyha már minden áron tudni akar valamit, akkor ne sajnáljon egy kis utat meg egy kis pénzt – van önnek bőven mind a kettőből – és menjen ki az első kulturállamok egyikébe, s nézze meg, hogy minő csodát művelt ott a modern kultura, még pedig nemcsak művészeti, társadalmi, hanem ipari és kereskedelmi téren is. Menjen ki Németországba, s majd meg fogja látni, hogy a modern eszmeáramlatok még az állami berendezkedésekben is minő jótékony eredményeket idéztek elő, természetesen nem a junkerség, hanem a demokratikus irány előnyére.

Demokratikus alapon fog kialakulni a jövő, a legközelebbi jövő, s mint mindenben, úgy a művészetben is, a demokratikus irányzat fog felülkerekedni. És hogy Ugo Mazzola szavait idézzem: *nem a művészeti ideál fog leszállni a tömeghez, hanem a tömeg fog felemelkedni hozzá, – lassan de biztosan.* Mert a tömeg is kezd már gondolkozni, kezd tanulgatni és a milyen mértékben fog a gondolat szabadsága, a felvilágosodás terjedni a modern kultura jótékony befolyása alatt, ugyanolyan, sőt hatványozottabb arányban fog emelkedni az általános emberi jólétnek és boldogságnak a lehetősége is.

„Az egész európai kulturának nagy erőprobája ez: fenn tudják-e tartani a gondolkodás valódi szabadságát? Megyünk-e korlátot nem ismerő, becsü" letes, őszinte törekvéssel az igazság, a dolgok mélye felé?"

Önök akarják-e fenntartani a gondolkodás szabadságát? Önök, akik még a „*szabadság*" szó kiejtésétől is hideglelést kapnak?! És önök akarnak korlátot nem ismerő, becsületes, őszinte törekvéssel az igazság, a dolgok mélye felé menni?! Önök, akik korlátok közé szoritották a legszentebb népjogokat, s korlátok közé szorítanák – ha nagy hatalmuk dacára is elég erősek lennének – nemcsak az egész közéletet, hanem még gondolatunkat, sőt szívverésünket és lélekzetünket is?! Önök beszélnek korlátokról, akik még keresztviz alá sem merik tartani a saját gyermeküket, ha annak véletletlenül az *Igazság* nevet kellene, hogy adják?! No hát csak beszéljenek, mi addig gondolkozunk. Igen, mi a fiatalra festett ábrázatúak gondolkozunk, – önök helyett is és fiatalon rágunk meg sok kemény diót, mig önök? – kihullott fogakkal még rágni sem tudnak!

Mi nem beszélünk nemzeti szempontokról, csak nacionalista előitéletekről, – mondja a nemes gróf. Nézze kedves uram, hogyan képzeli el ön a kulturát? Ugyebár kultura van, ez kétségtelen. A kultura keletkezik és fejlődik, még pedig legelső sorban nem általános nagy határok között mozogva, hanem kezdő kiindulásában először is csak egy kis körben, s igy tovább és tovább. Ezek a kis körök a nemzetek. Minden nemzetnek, minden kis körnek megvan tehát a maga kulturája, ezt tagadni – nem lehet! És hogy kicsiből lesz a nagy, ez is bizonyos, egyszerü biologiai processus. Na már most, ha a kicsi dolog – *nemcsak a kultura* – fejlődni, izmosodni kezd, akkor nagyságában eléri azt a határvonalat, amelyen túl egy másik kis kör keletkezik, egy másik kis kör, mely fejlődésben talán ugyanakkor szintén elért egy bizonyos határvonalat, amelynél azután találkozva, összeölelkeznek, egymásbaolvadnak. De csak az a részük olvad egybe, amely kivül esik a kis körökön, mert ami ezen belül marad, az megtartja a maga lokális mivoltát, az megmarad nemzetinek, nemzeties jellegünek, melynél csak természetes, hogy nem dominálhatnak más, mint nemzeti szempontok.

Most pedig, mielőtt tovább mennénk, egy ellenmondására akarok még rámutatni. Ezt olvasom ugyanis a cikkében: „Már pedig a magyar nemzet sorsát az biztositotta egy viszontagságos évezreden át, hogy szerves kapcsolatban tudott maradni a nyugattal, hogy elsajátította a nyugati kultura összes vívmányait, de annak csak egészséges hajtásait ültette át a nemzeti élet talajába és reá tudta azokra nyomni nemzeti egyéniségének, speciális viszonyainak, érdekeinek és felfogásának bélyegét.

Először is a nyugati kultura *összes* vívmányát nem sajatítottuk még el, – hol állanánk mi akkor? – másodszor pedig, s ez itt az ellenmondás, ha már gróf ur szerint valahol, valamikor, valaki *elsajátít* valamit, mondjuk valami *összest*, akkor ez mind-mind a sajátja, nem pedig annak *csak* az egészséges hajtása. Az *összes* fogalmában a jó is, meg a rosz is, a csunya, meg a szép is, a beteg és egészséges, szóval minden benne van, nem pedig csak ez, vagy amaz. És ha a magyar nemzet elsajátította a nyugati kultura összes vívmányait, akkor nemcsak egészséges hajtásait ültette át a nemzeti élet talajába, mert mit tesz az, hogy elsajátítani? A kulturáról beszélve, az elsajátítás fogalma nem köznapi értelemben jelentkezik, hanem úgy, hogy a talajbaültetéssel azonos tényt jelent. Mert mihelyt elsajátítottam valamit, ugyanakkor azt a valamit már teljesen magamba is szedtem, vagyis talajbaültettem.

Gróf ur természetesen azt szeretné, hogy a talajbaültetett eszmét kizárólag nemzeti irányban dolgozzuk fel. Legyen nyugodt, a klimatikus viszonyok, a nemzeti temperamentum, véralkat, s egyéb fiziologiai, geográfiai és más tünetek sokkal inkább uralkodnak a népen, semhogy a perzselő, lüktető tarantellát bárki is álmoshangú, szentimentális csoszogássá gyurhatná át, vagy viszont.

„Deák Ferenc, Arany János, nem **akart** magyar lenni. Magyar **volt**, mert **annak** teremtette az Uristen s mert nem is lehetett egyéb."

Hát a mostani magyarok lehetnek-e mások, mint magyarok? Gróf ur szerint „hiába akarnak magyarok lenni azok, akiknek lelkéből az idegen kultura kiölte a magyar gondolkodás, a magyar érzés tőrölmetszett sajátságait." És itt az akarásról, még pedig a hiába akarásról van szó, s mindjárt a következő mondatában – nehogy az isten szent szerelméért egy félórára is logikus maradhasson – már önmagába botlik bele *ön*: a logika légtornásza, s saltomortalet vágva az mondja, hogy: „A kultura nemzeties jellege az illetők akaratától merőben független, spontán, természetes produktum."

Az illetők akaratától független, sőt merőben független. És ön mégis fél? Ne féljen nagy Rostás!

„A rostálás munkáját ellenben öntudatosan, a vitatkozás, a birálat, az analizis segitségével kell végeznünk." Az analizis segitségével? Talán valami hasonló hangzású, de más értelmű szót akart irni az analizis helyett? No de mindegy. Ön rostálni akar, no hát rostáljon csak tovább, maga szegre akasztott szűz szita, rostáljon és még jó egynehányszor bukfencezzen keresztül a saját ellenmondásain.

„Nem mi akarjuk korlátozni az élet pezsgését, az eszmék harcát, a szabadságot. Mi küzdünk a szabadságért, a komoly szellemi munkán alapuló összes irányzatok szabad érvényesüléséért."

Komolyan mondja ezt kedves logikai hullámvonal ur? Becsületszavára? Mert ha igen, akkor én ezennel leteszem tollamat és mást szedek elő, nagyot, kegyelmeset, hogy megírjak vele szép, szerelmes levelet, s meghívjam önt, hogy vállalja szívesen nálunk a szerkesztést. Az igaz, hogy nálunk „a szabadságot, a gondolat igazi, megtermékenyitő szabadságát akarja békóba verni a **modern** felvilágosodás jelszavainak terrorizmusa." No de ha ön velünk, akkor ki ellenünk?! Majd el fogunk mi bánni a „*terrorizmussal*", ha mellettünk lesz ön: a *terror-gróf.*

„Tudomány, irodalom, művészet szabad prédája mindazoknak, akik az ujdonság, a feltünés, a rendkivüliség terén egymást kivánják túlszárnyalni."

Bizony, ezt mi is észrevettük, de ne tessék azt hinni, hogy a *szabad prédánál* a fácánnak »haut gout« pecsenyéjén tengődő feudális *Magyar Figyelő*-re célzunk. A világért sem, ennyire merészek nem vagyunk! A *szabad prédánál* mi csak arra gondolunk, hogy a tudomány, irodalom és művészet nyakára láncot kellene kötni, s ráirni: én vagyok a Nebántsvirág, s hozzám csak grófi kézzel nyulhattak! – No jól van, ehhez a művelethez majd kölcsön fogjuk kérni az ön kezét, – a kilencágú, balkezes kezét. Addig pedig nézzük még meg az őrjöngő dervistáncot, a „sulyosan beteg francia lélek minden kórtünetét."

Szent isten gróf ur, talán dervistáncot jár, hogy a világ legelső kulturájáról azt meri mondani, hogy: „a rothadás, a feloszlás tüneteivel találkozunk a francia nemzet kulturéletében lépten-nyomon; de ez egy fényes multtal biró, szédü-

letes magaslatra felemelkedett nemzeti lélek hanyatlása, amely még a sejtek beteges széthullásában is elárulja azok nemes eredetét.“

A *rothadás*, *fényes mult*, *nemes eredet* után én már nem merek beszélni. Nem merem értelmi – összefüggésében az ellenmondásokat keresni, – nem kérem, én igazán semmit sem keresek, sőt azt is nagyon-nagyon sajnálom, a mit eddig kerestem, de – nem találtam meg.

Egyszerüen megdöbbenek a merészségen, de aztán azt gondolom, hogy miután az ön cikke a *Magyar Figyelő* április elsei számában jelent meg, – hátha az egész csak egy kis áprilisi tréfa. És ebben megnyugszom, de ez a megnyugvásom csak pillanatig tart, mert a következő percben már szegény Petőfi jut az eszembe, a ki „Az apostol“ XIV. részében ezeket mondja, de hangsulyozni kivánom, hogy nem önre, – a geszti nagy harangra – és nem az ön művére mondva:

«Nagy ember ön uram,
S a mellett nagy bolond!
Nagy ember ön, mert ez dicső, remek mű,
Ennél különbet még Rousseu sem irt;
És nagy bolond ön, mert azt képzeli,
Hogy ezt a munkát ki lehet nyomatni.“

BEATRICE.

Kilenc szép gyertyatartót állitok fel
s kelyhükbe drága faggyút helyezek,
s a bársony pamlag támlájához állok
és meglóbálom kék eres kezed,
mint félig nyillott illatos virágot
vagy mint a tömjéntartót a gyerek
ki ünnepélyes gesztussal minisztrál
és tisztelettel fogja meg a zászlót.
Bár úr lehetnék vágyaid felett
és visszaverném minden gyönge harcod,
mit megtehetnék, tenni nem merek,
mert szentkép vagy és abszolut magasság,
és úgy vonom a szememre az arcod,
mint áldott borban megfürdetett ostyát.

De jaj: ezt csak álmatlan hosszu éjek
bús kárpitja mögül látom igy,
és közöttünk nem épül fel a híd,
mely vágyam csöndes szigetére vinne
és ágyadig talántán sose érek.
Mert törékeny árva a mi testünk,
mint asszony teste a szűlés után
és vajjon ki emelne fel,
ha mi egyszer összeestünk
egy ködben úszó őszi délután.

Ha tizenhat éved alkonyán
kibimbózna asszonyiságod,
ha erős karomra tennéd
kék szemü lányom: a lányod,
Ha erős karomra tennéd
és szólnék, ó legyen áldott,
ki szived üvegháza alól
ily fehéren kikiáltott.
Ha erős karomra tennéd
és szólnál: ime a bűnünk,

csókold meg, holnap hajnalra
talán halálra tününk.
Vezessed ki az élet-kertbe,
vigyed sok szerelmi vészbe,
menjen, keressen, találjon rá
a várt, csöndes vitézre,
ki szóljon: ime a kardom
ki szóljon: ime a vérem
és mi bennük előre menjünk,
miként a szél, ha zúgva száll,
a letarolt, hűs sétatéren.

És térden csúszva kell mennem elébe,
ki szép nagyon és játék kell neki,
hogy elférhessek apró, kis kezébe,
a lelkemet összébb göngyölgeti.
Asztalra állit: állj, kis katonám,
s ha játszott, táncol-tapsol elmenőben
és akkor úgy sóhajtok a szobán,
mint esővíz, ha csurog a bádog csőben.
Játéka lennék, hajlékony, finom,
csak fogna meg mint haldokló virágot,
csak venné észre, hogy minden kínom
lépcsőjén mind magasabbra hágok,
csak látná meg, hogy lelkem ért gyümölcse
galyairól immár leesőben,
s hogy vágyát lelkem újólag betöltse,
úgy hajolok papucsára folyton,
mint bádog tányér bátyatag esőben,
vagy mint az özvegy jéghideg koporsón.

Ime ez írás: a tiéd.
Szivem olaja rajta.
Sok megkínzott, rád gondolt éjem:
ama vérfolt a közepében.
Ott félcipellőd gyönge sarka
hagyott friss, szürke port.
Üdv neked! Szórd ki a szélbe
vagy hosszan nézz reám.
Jaj, látod: ott a kert alól,
mezitláb lépdel és dalol
egy egészséges paraszt leány.

Ligeti Ernő.

A szent courtisane, vagy a drágaköves asszony.

Oscar Wilde kézirat-töredéke.

Az elveszet kéziratai közül Oscar legjobban fájlalta „A szent courtisané, vagy a dragaköves asszony"-t. Ezerszer és ép olyan szeretettel emlegette, mint legkedvesebb gyermekét, „Salome"-t. Sötét éjszakákon a Szajna partját róva beszélt felőle, hogy tervezte meg, mint csiszolta stilusának drágakövét, hogy fűzte egybe a dialógusok gyöngysorát. De se kedve, se türelme, se ereje nem volt, hogy újra megírja. Mert amugy is kétszer végezte el ezt a nagy munkát. Mikor először megirta, clubjába indult és magával vitte a kézirat-paksamétát, útközben egy bérkocsiba ült és csak órák multán vette észre, hogy munkáját elhagyta. Sohse akadt rá. Megirta újra, az meg ottveszett a Tite-streeti zűrzavarban. Évek múlva, szorgos kutatás után rátalált az első irás nehány lapjára az ő jóbarátja, kultuszának fáklyavivője: Robert Ross, a derék Robbie. Hiányos töredék, amit meglelt, alig egyötöde az egész darabnak és mégis értékes. Mert dokumentálja az ő gyönyörű, csillogó irásművészetét. Ime leforditom, hogy ne hiányozzék.

Sydney Carton.

»A szín Thebaid völgyének egy zuga. A színpad baloldalán barlang, amely előtt egy hatalmas kereszt áll. Jobbra homokbuckák. Az ég kék mint egy lapis lazuli serleg belseje. A hegyek színe vérpiros. Az egész mindenséget, a hegyeket is tüskés fatörzsek lepik el».

Első ember. Ki lehet ő? Félek tőle. Ruhája a bibornak színe és a haja olyan, mint egy kéve csupa napsugárból. Azt hiszem nem lehet más, csak a császár lánya. Hallotam, mikor a hajósok beszélték, hogy csak a császár lányának vagyon bibor köntöse.

Második ember. Madárszárnyakat visel a szandálján és a tunikája a zöld buzának a szine. Olyan, mint a mozdulatlan tavaszi buza táblája. Olyan mint a fiatal buza, ha rajta játszik a röpkedő héja árnyéka. Tunikájának gyöngye megannyi hold.

Első ember. Olyan mint az apró holdak, melyek a viz tükrén játszadoznak, ha azt a szellő érinti.

Második ember. Én azt hiszem, ő egyike az isteneknek. Úgy gondolom Nubiából jött.

Első ember. Biztosra veszem, hogy a császár lánya. Körmei hennával vannak festve. Olyan mind mint egy-egy rózsaszirom. Ide jött siratni Adonist.

Második ember. Ő egy isten. És nem értem, mért hagyta el a szentélyét. Az isteneknek soha se volna szabad elmenni templomaikból. Ha szólani fog hozzánk, ne feleljünk, akkor majd magunkra hagy.

Első ember. Nem szólít meg. Ő leánya a császárnak.

Myrrhina. Nem itt lakozik az a gyönyörű szép remete, az aki nem akar asszonyi arcot látni?

Első ember. Igazán mondom, itt tanyázik.

Myrrhina. Mért nem akar ő asszonyi arcot látni?

Második ember. Azt mi nem tudjuk.

Myrrhina. És mért nem néztek ti sem énreám?

Első ember. Téged elboritnak a drága kövek és azok fénye elkápráztatja szemünket.

Második ember. A ki a napba néz, megvakul. Te tulságosan ragyogó vagy, hogy rád tekintsünk. Nem bölcs dolog tulságos fénybe nézni. A templomoknak sok papja világtalan és szolgák vezetik őket.

Myrrhina. Hol lakozik az a gyönyörű szép ifju remete, aki nem akar asszonyi arcot látni? Nádból fonta-e kunyhója falát, vagy égetett vályogból rakta, vagy a sziklák üregébe huzta meg magát? Avagy a szittyóban épitette meg fekhelyét?

Első ember. Ebben a barlangban él.

Myrrhina. Különös helyet választott.

Első ember. Ezelőtt egy öreg centaur lakta. Mikor a remete jött, jajgatva kiáltozott, sírt kétségbeesve elrohant.

Második ember. Nem igaz. A fehér egyszarvunak volt ez a rejteke. Aki, mikor a remetét először meglátta, térdre esett és imádta azt. Sok ember látta, amikor imádta.

Első ember. Én is beszéltem emberekkel, akik látták.

Második ember. Sokan azt állitják, hogy favágó volt és napszámba dolgozott. De lehet, hogy ez nem igaz.

. . . . . .

Myrrhina. Melyik istent imádja? Vagy egyáltalán nincsen istene? Mert vannak olyanok, akik nem imádnak istent. A filozófusok, akik nagy szakált növesztenek és barna gúnyában járnak, nem imádják az istent. Ezek csak mindig egymással vitáznak a boltívek alatt. A . . . kacagnak rajtuk.

Első ember. Mi hét istent imádunk. De nem nevezzük őket neveiken. Veszedelmes dolog nevét az istennek kimondani. Senki ki ne ejtse az ő istenének nevét. Még a papok sem, akik egész nap imádják őket s velők költik el az eleségeiket, még azok se mondják ki igaz neveiket.

Myrrhina. Melyek a ti isteneitek?

Első ember. Mi elrejtve tartjuk őket köntösünk ráncaiban. Nem mutatjuk meg senkinek. Ha meglátná más, ők otthagynának bennünket.

Myrrhina. Hol szereztétek őket?

Első ember. Egy koporsókészitőtől kaptam, aki a holtak mellett találta. Hét esztendeig szolgáltam meg érte.

Myrrhina. A holtak borzalmasak. Rettegek a haláltól.

Első ember. A halál nem isten. Ő csak az istenek szolgája.

Myrrhina. Ő az egyetlen isten, akitől félek. Láttatok ti már élő istent?

Első ember. Sokakat láttunk közülök. Majd mindig éjszaka idején. Elsuhantak mellettünk. Egyszer hajnalhasadtán is láttunk nehányat. A réteken mentek át.

Myrrhina. Egyszer, mikor a piactéren jártam, ciciliai sophistáktól hallottam, hogy csak egy isten van. Az egész tömeg előtt beszélték.

Első ember. Az nem lehet. Jó magunk is sokat láttunk, pedig csak egyszerű emberek vagyunk. Mikor én láttam őket, elrejtőztem egy bokorba. Nem is bántottak.

. . . . . .

Myrrhina. Beszéljetek még a gyönyörűséges ifjú remetéről. Mondjatok el mindent a gyönyörű szép ifjú remetéről, aki nem akar asszonyi arcot látni. Mivel tölti napjait? Hogyan él?

Első ember. Nem értjük a te beszédedet.

Myrrhina. Mit csinál az ifjú gyönyörű remete? Vet-e vagy arat? Kertet ültet-e vagy hálóval fogja a halat? Vagy szövőszékén nyüsti a vásznat? Vagy az eke szarvát fogja és a csorda után jár?

Második ember. Ő nagyon szent ember, hát semmit se csinál. Mi közönséges emberek vagyunk és mi dolgozunk. Törjük magunkat egész nap a nap perzselő tüzében. A talaj sok helyütt kő-kemény.

Myrrhina. Hát a lég madarai táplálják őt? Vagy a sakálak osztják meg vele koncaikat?

Első ember. Minden este mi viszünk neki enni. Nem hinnők, hogy a lég madarai táplálnák.

Myrrhina. Mért látjátok ti el? Van belőle valami hasznotok?

Második ember. Ő nagyon szent férfiú. Egy isten, akit ő megsértett, elvette az eszét. Azt hisszük, a holdat káromolta.

Myrrhina. Menj és mond meg neki, hogy valaki, aki Alexandriából jött, óhajt vele szólani.

Első ember. Nem merjük ezt cselekedni. Nála most az imádság órája vagyon. Bocsáss meg, hogy megtagadjuk kívánságodat.

Myrrhina. Féltek tőle?

Első ember. Nagyon féljük.

Myrrhina. Mért féltek tőle?

Első ember. Nem tudjuk magunk se.

Myrrhina. Mi a neve?

Első ember. A hang, amely őt éjnek idején előhivja a barlangjából, Honoriusnak szólitja. Honoriusnak mondotta az a három bélpoklos is, akik egyszer felkeresték. Azt hisszük, Honorius a neve.

Myrrhina. Mért jött el hozzá a három leprás?

Első ember. Hogy talán meggyógyítja őket.

Myrrhina. Meggyógyultak?

Második ember. Nem. Töméntelen bűnt követtek el, azért verte őket a lepra. Az arcuk és kezük szürke volt, mint a só. Az egyik vaszonlárvát viselt. Az egy királynak volt a fia.

Myrrhina. Micsoda hang szólitja őt az éjben?

Első ember. Nem tudjuk. Mi azt gondoljuk, hogy az egy isten hangja lesz. Mert mi sohse láttuk, hogy valaki bement volna barlangjába, vagy hogy onnat távozzék.

. . . . . .

Myrrhina. Honorius.

Honorius. (bentről.) Ki hivja Honoriust?

Myrrhina. Jer elő Honorius.

. . . . . .

Myrrhina. Az én szobám menyezete cédrusból való és illatozik a myrhától. Az ágyamat tartó oszlopot cédrusból ácsolták és függönyei biborak. Ágyam biboros rózsákkal van meghintve és lépcsője vert ezüst. A kárpitokba ezüst gránátalmákat szőttek és az ezüstből vert lépcsőre sáfrányt és myrhát hintettem. Szeretőim virágfűzérekkel övezték házam

oszlopait. Mikor beállott az éj, jöttek a fuvolásokkal és azokkal, akik a hárfát pengetik. Almákkal nyertek meg és udvarom márványkövezetére borral irták le a nevemet. — A világ túlsó oldaláról is jöttek, akik szerettek. Sok ország királya zarándokolt hozzám dús ajándékokkal. Mikor Bizanc császárja hallott felőlem, elhagyta porphyr palotáját és gályára ült. Rabszolgái nem gyujtottak fáklyát, nehogy valaki észrevegye az ő jövetelét. Mikor Cyprus királynak beszéltek rólam, követséget küldött hozzám. Libyának két királya, akik testvérek, ambrát hoztak nekem nagy hódolattal. — Császár után megint császár kedvese lettem és ők játszópajtásim voltak. Hordszéken hozták őket az éjszakában. Az egyik olyan sápadt volt, mint a nárcisz és a teste olyan, mint a méz. - A kormányzó fia cigánykerekeket vetett az én mulattatásomra, Cicilia tetrarkája megostoroztatta magát rabszolgáival, az én gyönyörűségemre. — Hicrapolis királya, aki főpap is és rablóvezér, szőnyegeket teritett utamra. — Mindig, ha a cirkuszban voltam, a gladiátorok értem küzdöttek. Egyszer egy thraciait, aki szeretőm volt, megfogtak a hálóval. Én adtam a jelt, hogy öljék meg és az egész szinház megtapsolt. Ha a gymnasiumon sétáltam, néztem a birkozó vagy versenyező daliákat. Testük ragyogott az olajtól, homlokukat gyönge fűzfagaly vagy myrtus koszoruzta. Lábaikat megvetették a homokba, mikor birokra keltek, ha pedig futottak, apró porfelhők keltek nyomukban. Amelyikre rámosolyogtam, tüsténT elhagyta társait és hazakísért. Máskor lementem a kikötőbe és néztem a kereskedőket, amig kivetették hajóik horgonyát. Azok, akik Tyrából jöttek, selyembe voltak öltözve és fülbevalójukban smaragd csillogot. Akik Massiliából érkeztek, finom gyapjuruhát viseltek és bronz volt a fülük ékessége. Mikor megláttak engem, hajóik orrára siettek és hívahívtak, de én nem feleltem nekik. Elmentem a kis lebujokba, ahol a hajóslegények fenteregnek, egész nap habzsolva a fekete bort és kockát vetnek és azok közé ültem. — Rabszolgámmá tettem a herceget, és a rabszolgáját, aki egy tyriai volt parancsoló urammá egy holdtöltéig. — Vésett gyűrűt húztam az újjára és úgy vezettem a hajlékomba. Csodálatos dolgok vannak az én házamban. — A sivatag pora lepi el a te hajadat és lábaid megvérezték a tövisek, tested leperzselte a nap. Jere velem, Honorius és selyem-tunicába öltöztetlek. Myrhával kenem be a testedet és illatos olajjal hintem meg fürteid. Ruhád jácintszinű lészen és mézzel símitom meg az ajkadat. A szerelem . . .

Honorius. Nincs más szerelem, csak istenem szerelme.

Myrrhina. Kicsoda ő, akinek szerelme több, mint a halandó emberé?

Honorius. Ő az Myrrhina, akit keresztre feszitettek. Ő az isten fia és egy szűz szülte. Három bölcs ember, akik királyok voltak, ajándékokat vettek Neki és pásztorok, akik a dombokon aluvának, nagy fényességre ébredtek az ő születésekor. — A Sybillák tudták az Ő előjövetelét. A jobbak és a jósok beszéltek Róla. Dávid és a próféták hirdették Őt. Nincs olyan szerelem, mint az isten iránt való, azzal összehasonlitani semmit se lehet. — A tested hitvány, Myrrhina. De az isten majd új formát ad, amelyiket nem érinthet a bűn és akkor te ott fogsz lakni az Ur udvarán és látod őt, akinek a haja olyan mint a finom gyapot és a lába, mint a bronz.

Myrrhina. A szépség . . .

Honorius. A szépségben a lélek gyarapodjék, míg meglátja Urát. Ezért Myrrhina, bánd meg bűneidet. A gonoszokat, akiket mellette feszitettek fel a keresztfára, bevitte a paradicsomba. (el)

Myrrhina. Milyen különösen szólott velem. És milyen gúnyosan nézett reám. Nem értem, mért beszélt igy hozzám.

. . . . . .

Honorius. Myrrhina, a hályog leesett szemeimről és most tisztán látom azt, amit előbb nem vettem észre. Vigyél magaddal Alexandriába és engedd, hogy megkóstoljam a hét bűnöket.

Myrrhina. Ne űzz velem tréfát, Honorius, ne mondj nekem ily keserű szavakat. Megbántam bűneim sokaságát és most egy barlangot keresek ezen a tájon, ahol majd lakozom, úgy hogy a lelkem méltó legyen istenhez.

Honorius. A nap nyugvóban van, Myrrhina. Jere velem Alexandriába.

Myrrhina. Nem akarok Alexandriába menni.

Honorius. Ég veled, Myrrhina.

Myrrhina. Honorius, ég veled! — Ne menj, ne menj el . . .

Megátkoztam a szépségemet, mindazért, amit cselekedett és megátkoztam testem csodáit gonosz voltáért, teveled. — Uram ez az ember vezérelt engem a te lábaidhoz. Ő mondta, hogy Te leszállottál a földre, ő mondta el a Te születésednek nagy csodáját, és nagy csodáját a Te halálodnak is. Benne nyilatkoztál meg nekem.

Honorius. Ugy beszélsz Myrrhina, mint egy gyermek, minden értelem nélkül. Nyujtsd felém összekulcsolt kezeidet. Mért is jöttél ide a völgybe a te szépségeddel?

Myrrhina. Az isten, akit te is imádsz, vezetett ide, hogy megbánjam vétkeimet és — lássam meg Őt, az én Uramat

Honorius. Mért kísértessz engem ilyen beszéddel?

Myrrhina. Hogy megösmerd a Bűnt az ő festett álorcájával és lásd meg a Halált az ő gyalázatos ruhájában.

Forditotta: **Rozsnyay Kálmán.**

Az Éjjel muzsikál . . .

Mikor az éjjel borul a földre, akkor minden más. Mikor az éjjel borul a földre, akkor más az élet. Mikor az éjjel jön és csak ő uralkodik a földön – akkor minden más.

Más nótát dalol a viharrá erősödött „alkonyi szellő“ – éjjel.
Más titkokat takar a csalit – éjjel.
A bokorban ijedten repdes egy madár, egy kis madár – éjjel.
Másképpen zörög egy bérkocsi – éjjel.
Más zaj hangzik fel a hegytetőre a városból – éjjel.
Másképpen hangzik egy anya sirása az olajmécs világa mellett – éjjel.
Másképpen csobban a patak vize – éjjel.
Más az öröm – éjjel.
Más a bánat – éjjel.
Más egy kiáltás – éjjel.
A gondolat is más – éjjel.
Mások az emberek – éjjel.
A férfi másképp beszél a nővel – éjjel.
A nő másképp néz a férfire – éjjel.
A bornak más a zamatja – éjjel.
A serdületlen vágyak óriásokká nőnek – éjjel.
Az emberek másképp néznek a világban széjjel – éjjel.
Másképp szeretnek az emberek – éjjel.

* * *

Ködös őszi éjjel volt. Csak itt-ott bugygyant ki küzködve a ködből egy pár sárga fényfolt. A szél ritkán össze-vissza verte a fák meztelen ágait. Olykor gyorsabb ütemben gördített végig az elhagyott utakon egy marék lepergett sárga-barna levelet.

Egy pár ember jött a ködös parkon át. A hölgy még szép, de már nem fiatal. A férfi fiatal volt, „érdekes“ arcu. Mind a ketten elegánsan voltak felöltözve. A hölgy sötét barna bársony ruhában volt. A fiatalember „lord“-szabásu felöltőjének kivágásán fehér selyem nyakkendő látszott. Valamilyen estélyről jöhettek . . .

Körül néztek a parkon – nem láttak meg.

Megölelték egymást, mint két zivatar-felhő és csókolták egymást.

– Ha valaki most meglátna bennünket – szólt tréfás hangon a hölgy és mind a ketten nevettek, pedig nem tudták miért.

– Igazán szeretsz te engem? – és a hölgy hangja most már önbizalomvesztetten, bánatos komolysággal csengett.

A férfi valamit mondott halkan. Letérdelt, átölelte a lábait és csókolta a ruháját. Aztán hátra vetette a fejét és olyan nagy szerelemmel nézett fel a hölgy arcába, amilyennel még férfi soha nőre nem . . .

Az őszi szél megint vidám csengésü beszédet hozott felém és egy marék megszáradt levelet . . .

Kiáltani akartam nekik, hogy *siessenek* . . .

De a parkból, az elhagyott őszi parkból már eltünt az utolsó *napsugár*. Elnyelte a köd, a szétfolyó szürke őszi köd . . .

* * *

Az utca szűk és rosz kövezetű. Egyetlen egy lámpa világitja meg. A lámpa egy csukott ablaku háznak a kapuja felett ég. A csukott ablaku házzal szemben egy nagykendőbe burkolt munkásasszony áll.

Duhaj melodiákat ver ki valaki egy lehangolt zongorán. Durva röhögés és éles sikoltások és vihogás hangzik ki.

Kinyilik az ajtó és egy részeg alakot dobnak ki. Egynehány festett arcu lány meg nevetgél a kidobott részegen. Aztán a portás becsapja az ajtót.

Griseldis, gyere, van pénz ha mondom – motyogja a részeg.

A nagykendős, kisirt szemü asszony, a felesége odamegy, felsegiti a földről, leveri a port róla és csendes, megbocsátó hangon mondja:

– Menjünk haza Isvány!

Vad nóta foszlányok és orditás szűrődnek ki az éjszakába.

A férj és feleség most befordultak a sarkon.

Velök együtt eltünt az éjben egy bonyodalom nélküli dráma. Eltünt nyom nélkül, mint annyi ezer más . . .

* * *

Éjjel egy óra.

A kis város állomásának piszkos perronján fáradt fénnyel égett a petroleum lámpa.

A szél járja bánatos hangon a vadszőlő indáit.

Három utas várja a vonatot. Három lány. Akiről beszélni jó társaságban tiltja a „bon ton“.

Szótlanul merednek ki az éjszakába. Nem tudnak szólni . . . Talán félnek, hogy összedől az a csodálatos gyászpalota, elnémul bennök az az üveghangú nóta, amit az Éjjel játszik egy titkos hangszeren, ha szólnak.

Minek a szó, az éjszakában ugy is olyan ridegen hangzik, recscsen, mint egy középkori hóhér botja, ha eltörik az áldozat hátán.

Csak suttogva beszéljetek éjjel . . .

Vagy csak nézzetek a hangtalan éjszakába.

Csukott ajakkal. Lázas szemekkel.

Legyen csend . . . Nagy csend . . .

És akkor dalol az Éjjel s tercelni fog neki a szivetek . . .

És sirtok . . . Mint az a három lány, akiknek csatornát ásott festett arcukon a köny egy kisvárosi állomás perronján – éjjel.

CSIKY JENŐ.

Antheus.

Már nem csatázom. Letiporva
Te reád borulok földanyám.
Az élet marka fojtó pántként
Szorul fiad hörgő nyakán.

Százszor vágott le. Százszor ujra
Talpra ugrottam. — Hasztalan.
Ő volt erősebb s im legyőzött,
De meg nem adom én magam.

Torkom hiába tépi marka,
Száz Herkules sem bir vele.
Nem hördül jaj, de vérrel buggyan
Esett Antheus éneke.

HANGAY SÁNDOR.

Viharra várok.

Érzem: vihar jön s nem sokára
Az élet révéből kiszállok.
Boritsátok hajómat dúsan
Testvéreim sápadt virágok!

Vihar jön érzem és hajómat
A szélvész durva kézzel vágja
Az életrévből messze-messze
A nagy mindenség óceánba.

A nagy mindenség óceánján
Paskolja, űzi, hajtja egyre
S én roncs hajóval, tört árbóccal
Szállok az örök végtelenbe . . .

A révtelen nagy végtelenbe
Kisérjetek sápadt virágok.
Didergőn gubbasztok a parton
S a nagy viharra várok! várok!

HANGAY SÁNDOR.

A modern kor épitészete.*

Irta: **Schmidt D. Gyula** műépitész-tanár.

A XIX. század elején az empire és biedermayer után, az épitési stilusok feleleveni-tésének kora következett. Mégpedig nem önkényes sorrendben, hanem a történeti fejlődés egymásutánjában: az antik klasszikusok, a római és gót, majd a reneissance, a barok és ezután a század legvégén — e circulus viciozus falyamatának megfelelően — ismét az empire és biedermayer lett — divatossá.

Mintha a folyton fejlődő kulturális élet követelményeihez végig kipróbálták volna a rég megalkotott iskolák életrevalóságát.

És ekkor, de nem az épitészet, hanem az iparművészetek terén először ütötte fel zsenge hajtását az új stilus, az új irány: a modernizmus. Éppen azért itt, mivel az iparművészet termékei a legérzékenyebbek az új anyagok és új formák iránt.

Azonban, a dolgok magját tekintve, ez még távolról sem volt a modernizmus kezdete az épitészetben, amikor itt utóbb, az iparművészettől új formákat, új vonalakat vettek át.

A külső forma, a külső kiképzés, az ornamentika csak másodrendü szerepet játszik az arhitekturában.

Az épitészet fejlődésének futólagos megtekintése azt bizonyitja, hogy új alak, új stilus mindenkor *szerkezeti alapból* alakult ki.

A görögök kőgerendás, a rómaiak (leginkább öntött) dongaboltozatos szerkezete hiven megnyilatkozik stilusaikon; a román boltozás csak négyzet alakú terek befödésére képes, az ebbeli megkötöttséget, hogy (hosszukás) négyszög alaku terek is boltozhatókká legyenek, leküzdi a gót keresztboltozat, ezzel párhuzamosan, a támpillérek és támasztó ívek mint szerkezeti szükségből eredő jellemvonások tünnek föl; a reneissance szerkezeti ujdonsága és karakterisztikuma a csegelyeken nyugvó kupolaboltozat és igy tovább, mindenütt az anyag és szerkezet befolyásolta döntően a stilust, a külforma megnyilatkozását.

Miután az épitészet gyakorlati célt szolgál, a fő szempont itt a szükségnek megfelelő *térképzés,* beosztás és elrendezés.

A mai kor seregestől új meg újabb problémákat hoz felszinre, melyekre az azelőtti századokban példa, s igy tanulmányozásra való tárgy sem volt: a komplikált adminisztráció épületektől, pályaudvarok, áruházak stbtől kezdve a modern bérházig majd mindenben.

Azelőtt az épitészi tevékenység a templom és a palotákban jutott csak kifejlődési

---

* Nagy Virgil, Modernizmus az épitészetben és F. Schumacher, Im Kampfe um die Kunst cikkeiből nehány megfigyelést átvettem. (Szerző.)

térhez, egyéb épületek arhitekturája ennek vagy amannak legtöbbször csak invenció nélküli alkalmazása volt.

Egy-két épülettipus fejlődött ki tehát és ahhoz is évszázadok tanulsága és tapasztalata kellett; hogy lehessen ma azt kivánni, hogy a százféle modern épület külső kiképzése máról holnapra, egy kifejlett, a várva-várt, új stilus megállapodott formáihoz jusson? Pedig a konzervativ felfogásu szemlélőknek az a leginkább hangoztatott érve, hogy a modernizmus *általános* jellemző vonásokkal semmi hatalmasat még nem mutathat fel.

Pedig a jövő, legyen a neve új irány vagy modernizmus, feltartózhatatlanul közeleg és beáll majd. — A fokozatos fejlődés minden időben megteremtette az ő külső forma világát, amely az új szerkezetek és anyagok révén testet kell, hogy öltsön. — A születőben lévő új iránynál az egyes nemzetek épitészetében szigoru elkülönődöttség azonban — régente — nem várható a népek közti szoros érintkezés és a sokszorositó, reprodukáló eljárások fejlettsége folytán.

Az alig egy-két évtized előtti kor modern anyagának, a tisztára vasszerkezetnek stilusa ma már nem probléma, a modernebb vasbeton ragadta magához az elsőbbséget, amely alkalmazásaiban nagy teherviselés mellett aránylag rendkivül redukált méretezéseivel, a gerendás, lapos menyezetekkel, konzolos támaszokkal máris teljesen új formákat produkált.

A külső kiképzés igaz voltát, őszinteségét tekintve, ami az épitési anyagokat illeti, a haladás szintén lényeges, mert nem csak uj anyagok kerülnek ma alkalmazásra tulajdonságaiknak megfelelő kiképzésben, hanem még az ősrégen ismertek is *igazabban* használtatnak fel; vakolattal nem mimelünk kőhomlokzatokat, s a mi vasból van, vasnak hagyjuk nem mázoljuk réznek vagy bronznak stb.

De a modern épitész nemcsak az anyagszerűségre, a szerkezetek őszinte formanyelvére vet sulyt a kellő téralakitás mellett, hanem még az egészségügyi és társadalmi szempontok követelményeire is.

Természetes azonban, ha egy régi épitészeti feladattal állunk szemben, ahol sem új anyagokat, sem modern szerkezeteket alkalmazni módunkban nem állott — s a külső kiképzésben a modern stilust hajszoljuk, akkor az épitész munkája nem járul hozzá az új irány kifejlesztésének művéhez, mert méltán érheti a vád ekkor, hogy nem szükségszerüen új, hanem csak — a divat kedvéért.

A fejlődés, a kiforrás folyamata alatt a megoldandó feladatok sokszerűsége folytán általános érvényü szabályokat levonni igen bajos, ha egyáltalán nem lehetetlen, mégis észrevehető a nyilvános, a középületeknél a monumentálizmus, az emlékszerű hatás elérése utáni törekvés, még egyszerű, kis problémák megoldásánál a közelmult elrettentő példáival ellentétben, a kedves intimitás hangsulyozása, és a festőiesség keresése. — Ma alakulóban, később félben áll még a modernizmus hatalmas épülete, amelyet azonban közelről — kartársaink munkája lévén leginkább — megbirálni nem áll módunkban, mert úgy mint a kialakulásra, úgy a kezdet munkájának helyes megitélésére is idő és — perspektiva kell.

Mi magyarok is, mint a tőlünk nyugotabbra fekvő nemzetek, az eredeti kultura ősforrásához, a néphez csak jóval később fordultunk a művészetekben, mint az irodalomban. — Erdélyt némikép kivéve, Magyarországon csak alig néhány évtizede, hogy az épitészetben nemzeti stilus törekvésekről is lehet beszélni; a történeti stilusok oly jellegző elütő sajátosságokat, mint amilyent az olasz, francia és más nemzeteknél tapasztalhatunk

nálunk föl nem tüntetnek, legfeljebb csak provinciálizmus eltéréseit. — A mai nemzeties irány majdnem kizárólag a dekoráció, az ornamens, sőt bátran állithatni a sík ornamensből él nagyobbára és igy szervi épitészet helyett inkább a — grafika alapján áll.

De akár valamely rég letünt nemzeti nagyság korában divott stilus követői, akár a népies irány művelői, ha organikus alapon dolgoznak a modern törekvések minden munkásával egy célt szolgálnak a ma és a jövő művészetének kiépitésében.

Közös jellemvonások az egyéniségre való törekvés, amely a kényelmes, évszázadok óta taposott ösvényekről letérve, diadal helyett gyakran tövist arat, de kiknek egyetlen biztató tudatot az ad, hogy új csapáson járva, *uttörők* — kartársaik között.

Orgonavirág.

Irta: **Révész Béla.**

Bányászok vitték a fáradt testüket a tavaszi hajnalban.

Szippantgatták az éles levegőt. Rugalmaskodva meg-megálltak a párás talajon. Sanda pislogással megbámulták az eget, a lila árnyékok derülését, amik mögött már feltünedezett a világosság.

Titkos mélységekből valaki felmerült. Irtó két könyökével gyúrta a mennyboltot, itta a sötétséget, ölte a csillagokat. Véres szájának egyik peremét hevülve már ráharapta az égre.

Egy fiatal, kába munkás ment a többi után.

Egy orgonabokornál megállt, rábotlott, héjjakarmokkal a fürtök közé csapott és ágat rabolt. Elrabolta, elhurcolta.

A tárna előtt megálltak a bányászok.

A küzködő világosság messziről már harsant, hályogos szemével is vadul integetett. De a lánc csörgött, a veszett motollák berregve bolondultak és a kosár elkapta valamennyiüket. Öntötte alá az embereket.

Éjszakás tárnák között nehézfejü munkások kopácsoltak, talicskáztak, fekete falakra ölelkezve rátapadtak.

Támasztó-gerendák hegyében rezgett az orgonaág.

Konyultfejü igások tolták maguk előtt a vaskocsikat, sulyos lépegetéssel, unott erőlködéssel lökték előre a terhüket, magukat. Gördültek a vastalicskák. Nyomukban a bányászok, a mázsás fejükkel zökkenve.

A gerendák hegyében rezgett az orgonaág.

Meglibbent, megingott, harmatos fürtjei borzolódva összecsapták és elcsendesedett, üde kevélységgel megállt, várakozott; várta a másik munkás arcát, mely keresztül megy rajta.

Sárga, öreg ábrázatok találkoztak az orgonaággal. Csillérek lomha feje nekiment a virágos lombnak, ráncos nyakuk ijedten összehuzódott a szirmos cirógatásra. Sápadt ábrázatok, sorvadt koponyák, kiégett szemü fejek bólongatva jöttek és jöttek. Az orgonaág libbenve rájukpaskolt.

A bányászok felbámultak.

Szagos szirmait pergetve rezgett fölöttük az orgonaág.

Az egyik furcsán mondta:

– Orgona . . .

Valaki visszafelelt:

– Odafenn most nyilik az orgona . . .

Hökkenés pillanatában mondta a másik:

– Odafenn most tavasz van . . .

Valaki szivéhez vette a többiek szivét és kifordult az eszéből a hirtelen ámulás:

– Mi soh'sem látjuk a napot . . .

Az aknagépek felcsörrentek.
Virágcsudáló ábrázatok visszahanyatlottak.
A vastalicskák megnyekkentek.
Dögleszto tárnautakon baromemberek tovább döcögtek.

Csak egy gondolat . . .

Irta: **Orbók Attila.**

Szó sincs róla, hogy Gáspárnak egyáltalában valami története lett volna. Elég tudni, hogy Kölesváron számtiszt volt. A számtiszteknek nem szokott történetük lenni, kivált Kölesváron. S ha valamit át is élnek, hát biz' az szürke valamicske és nem érdemes elbeszélni. – Mégis, Gáspárban volt néhány szokatlan vonás, ami érdekessé tette, bár kissé fárasztó vele foglalkozni. Határozottan különös, ha valaki Kölesváron nem jár zsurokba, zárkózottan él és nem árulja el, hogy neki az öccse a pekingi követségen titkár. Gáspár sohasem beszélt előkelő állású zseniális öccséről, mert alig beszélt. Reggel elment a hivatalába, délben otthon ebédelt, pedig a városka összes agglegénye és nőtlenje a Birkáshoz járt. Ő hazahordatta a kosztját és olvasgatta a fogások között a Matint. Tudott egy kicsit franciául. Az apja, aki a Szepességen volt főszolgabiró, hatodik gimnázista korában járatta francia-kurzusra. Nem valami jól haladt a nyelvben, de valamennyire mégis ment. S többre is vitte volna, ha akkor az öccse f'el nem tünik sokoldalú képességeivel. A gyerek a negyedikbe járt és kitünő bizonyitvánnyal állitott be év végén az apja szobájába. Pedig harmadikos korában alig elégséges volt. – És megkezdődött Gáspár kálváriája. Az öccsének, Ernőnek felvirradt a napja. Mindenki dédelgette, támogatta. Gáspár is igyekezett, de mikor valami nagy igyekezet fogta el, megrestelte magát. És gondolta: – az öcsém ambicionáljon, ez a kölyök, ez a stréber?! És maradt baktató diákocskának, aki úgy esett át az osztályokon, mint a kutya a keritésen. Először csak hasra, aztán szépen átfordult. S nem is mindig fordult át. Igy történhetett, hogy az öccsével együtt érettségizett.

A sikeres matura után az apjok vacsorát adott a tanároknak. S az öreg házvezető asszony, az anyahelyettes Zsuzsi, aki valamikor jobb napokat is látott, – elfelejtett Gáspárnak teriteni. Mikor Gáspár észrevette kisomfordált az ebédlőből és egész éjjel a mezőn csatangolt zuhogó esőben. Reggel pedig bejelentette az apjának, hogy el szeretne menni valahová vidékre gyakornokoskodni. Az apja nem bánta: – Az öcséd úgyis rengetegbe fog kerülni a keleti akadémián – mondta, – hát szép tőled, ha könnyitsz az apád terhén. – És Gáspár Kölesvárra került. – Tizenhárom esztendeje mult, s már négy esztendeje számtiszt. Elég hamar kinevezték. Talán az öccse is protezsálta. De erre nem mert gondolni Gáspár. Gyülölte Ernőt. Mikor három esztendeje meghalt az apja, alig örökölt valamit. Pedig nem volt szegény az öreg. Persze sok reáment az Ernő neveltetésére. Úgy szólván minden. – De hát ez nem történet. Ezek mind nem inditó motivumok, lelki rugók. Lehettek volna ugyan, de nem Gáspárnál. Nem lett ő sem hős, sem kegyetlen bosszúálló tigris, – csak maradt számtiszt Kölesváron, s gyülölte egyforma akaratlan gyülölettel Ernőt. Azért csupa szokásból újesztendőkor mindig meggratulálta. Tavaszra rendszerint megjött a válasz, egy teáskanna, szőnyeg, vagy egyéb haszontalan dolog.

Volt szenzáció a kölesvári postán és a postáskisasszony révén az egész városban.

Egy este jól bevacsorált Gáspár és vacsora után elment sétálni, hogy járja le a turósgombócot. A hold tányérja nagyon sárga volt s valami különös association révén a számtiszt öccsére gondolt. Még pedig ilyenformán: „— Az a nyomorult az én bőrömön lett valamivé! Igaz, én nekem nem voltak olyan lehetetlen vágyaim. De most vannak, mert ahogy ő lett valami, én is lehettem volna, ha ő nincs. Mindig előttem áll. — Biz' isten jó lenne ha felfordúlna. Nem kellene gyűlöljem. Nem kellene titkoljam, hogy ő nagy ur, én, én . . . a számtiszt . . . Hogy fordúlna fel!"

Gáspár megdöbbent kegyetlen gondolatától. A szive nagyot dobbant. Riadtan csavart egyet kósza gondolatmenetén:

— „Hiszen a testvére vagyok! Akárhogy is én kell a jobbik legyek. Oh, ne haljon meg az öcsém! Akkor inkább én haljak meg, én a nyomorúlt!"

Erre a gondolatra már valósággal megkondúlt a szíve. Szinte hallotta. Megrémitette a nemes, önfeláldozó gondolat, mely hirtelen meglepte, maga sem tudta — hogyan, miért, minek?

Hazasietett és bebújt az ágyába. Reszketett, hánykolódott és egyre töprengett: „Ha szavamon fogna az Isten és csakugyan én halnék meg. Inkább ő . . . Vagy egyikünk sem . . . Jaj, — úgy érzem, valamelyikünknek meg kell halnia. Legyen ő az . . . vagy én . . ."

És reggelre megütötte a gutta Gáspárt. Holtan találták az ágyában, imára kulcsolt kézzel.

Hát bíz' ez nem történet. De hogy is lehetne története egy számtisztnek, kivált Kölesváron?

Igazságtalanság történt.

Irta: **Innominata.**

Igazságtalanság történt . . .

Egy élet veszett el – büntelenül, büntetlenül. Egy emberi élet, amely már *volt*, bár köztudomás szerint még meg se kezdődött. Az én ujszülött kicsi fiamé, akit születése után csak egyszer hallottam gyöngén felsirni; azután a sirása elapadt, csend állott be. Különös mély, nyomasztó csendesség – melyet valami suttogás még elviselhetetlenebbé tett.

Az apja odajött az ágyam mellé és azt sugta, hogy meghalt . . . Rá gyöngéden megsimogatott, megcsókolt. Láttam az én jelenlegi, testi erőtlenségtől fogyatékos látásommal – hogy értem aggódik, mikor ezt a szót kimondja, de maga nem busul. Mintha utána is tette volna vigasztalón:

– Jobb volt ez igy . . .

Jobb volt . . . Miért?

Az asszony is közelgett. Fölém hajolt. – Ez a mindig alantasan - közönséges személy. – A szemöldeit magasra felvonta és valami kedvetlenség látszott rajta. – Nem résztvevés, ami jóleshetett volna, hanem valami, ami visszataszitott. Mintha . . . mintha alig birná irigységét elrejteni.

Neki kilenc élő gyermeket kell eltartani.

Fontoskodva, áthatóan ridegül szólt:

– Tessék megnyugodni. Nem életrevalóan fejlődött. Az isten adta igy – tán éppen a nagyságáért . . . Már vége van. A vonaglása is elállott. Tessék szépen nyugton lenni.

Pedig nyugton voltam. Semmi tagom, sem az arcomat nem mozditottam. Szemeimet negyedóra óta – a fájdalomtól megenyhülten – félig lehunyva tartottam.

A csendet lestem – s gondolkoztam.

De ez a csend oly váratlan is volt! Ily körülmények közt oly szokatlan . . . Első kicsi fiam születésére egészen másképpen emlékeztem vissza.

Akkor még több kinszenvedést állottam ki. De a kinok után a lelkemre kimondhatatlanul jótékonyan hatott az eleven sürgés-forgás közelemben. Az apja örömteljes, büszke felkiáltása: hogy fiu – fiu! A nőrokonok elégedett suttogása: hogy be nagy! be gyönyörü! A szaggatott, erőteljes sirás, egy ismeretlen, csöpp torokból. – Csakhamar a langyos fürdő locsogása a testemből szakadt kis test körül – s egyszerre, a jelenlevők kacaja közt, valami bátor cuppogás, amint az uj világpolgár a legelső öltöztetés alatt már is mohón az evésre gondolva, saját ujjacskáját szopogatta. – Mig végre a felbodrozott, piperézett, vörhenyes arcocskát magam is megpillanthattam. S bársonyos melegét, életszomjas szájácskáját ott éreztem motoszkálni a keblem fölött . . .

Mily más érzés volt ez! Minden szenvedésért milyen gazdagon kárpotló! Az igazság – az élet diadala . . . Mig most, a másikkal igazságtalanság történt. A rut hideg

halál aratott győzelmet alattomban – minden küzdés nélkül – egy kezdődő élet fölött . . . Annyit most is hallottam: hogy fiu – ez is fiu! De a nőrokonok most nem voltak jelen, mert ez a szegényke egy picikét idő előtt, meglepőn jött. – Persze, jönni kellett neki. Sietni a végzetébe. Még a sirás is fölhangzott, de inkább nyögésszerüen. Rekedtesen, erőtlenül. Azután zavaros, ijedt suttogás jött. S erre a csend . . . A hirtelen csend után az apja jelentése. Az asszony beszéde, ez a bántó, üres beszéd s ujból, ujból csak csend.

Minden ami a multkor üditett, a kimerültségben erőt adott, most elmaradt.

És ebben a süket némaságban aléltan feküdtem s gondolkoztam – ahogy tudtam. A halál szárnyalebbenésének a nesze után hallgatóztam.

Az asszony valami ruhát keresett. Valami tiszta gyolcs ruhát. Tudatával voltam, hogy a szekrényajtót nyitogatja. Kissé később a ruhába begönygyölt valamit: az én halottam piciny testét. – Jól láttam, mintegy álmomban, mikor a mozgolódását hallottam. S reákiáltottam – amilyen erősen csak birtam:

– Hozza ide! . . . Látni akarom először – s utólszor. Csak egy pillantással . . .

A pillantást megtéve kifakadtam:

– Nem jól van igy! . . . Öltöztesse fel rendesen. A dobozból a legszebb – csipkés ruhácskába. Ne tegyék el, mint egy – kis – állatott . . .

Elfulladtam. S az uram már ott volt nálam. Befogta a számat a csokjával.

– Ne izgasd fel magad, édes. Minden ugy lesz, a hogy te rendeled, te akarod. – Bizd énreám. Te csak nyugodj, te csak hallgass . . .

Mindhiába! Megint meggyőződtem, hogy a rettenetes igaztalanságot, ami esett ezzel a parányi fiuval – az ő fiával – ő nem érzi, nem látja. Belső lázadozásommal magam voltam – társtalan egyedül . . . És e lelki egyedüliségben megborzongtam.

De nem árultam el magam. Összeszoritottam az ajkamat és a szememet megint lehunytam. – Tovább leskelődtem, hallgatóztam.

Azt hitték, hogy elaludtam. Még halkabban, lábujhegyen jártak; de a suttogásuk még sem volt annyira óvatos. A csenden át meg – azon a tartós, halotti csenden át – minden, még oly csekélyke hang – minutiosus zaj – megszürődött és tudomásomra jutott.

Az uram távozott. Kivehettem, hogy az asszonynak meghagyja: nehogy a szobából mozouljon, ne hagyjon magamra.

Az tehát nem mozdult. Messze legalább nem. Nesztelenül ravatalt csinált egy párnából az ebédlő asztalon . . .

Meglehetősen kora reggel volt. Vajjon eltakaritják a csöpp halottat még délelőtt? töprenkedtem magamban. És szivem összeszorult.

Hát szemfedőt talál-e ebben a házban? – Pedig találhatna. Ott a halott kicsiny testvérbátyjának a dusan azsurozott bölcsőtakarója.

Azon voltam, hogy ismét kiáltok: hogy használja fel a bölcsőtakarót. De hirtelen erélytelenség – bizonyos kelletlen tunyaság fogott meg. Különben sem érintkeztem az asszonnyal szivesen. Rendszerint valami rosszuleső köznapiság áradt róla – melytől jelen, tulérzékeny állapotomban különösképpen irtóztam.

Ebben a percben künn egy harang csendült meg. Kis halálcsengettyü. Minden csendülése a szivembe nyilalott.

Mégis csak az asszonyt hivtam.

– *Neki* harangoznak?

– Ugyan hova tetszik már gondolni?! – Az efféle alig meglett, kicsiny férget még nem illeti meg emberi tisztesség.

Persze . . . kereszteletlen csecsemőt nem szokás harangszóval bucsuztatni.

Megfélemedetten hallgattam el. Az asszony pedig tovább folytatta.

Ő nem hall semmit odakünn. Bizonyosan a fülem zug. Legyek békén – intett meg orvosi orrhangon. – Legyek nyugton! Még ártani fogok magamnak . . . Gondoljak az élőre. Igen. Megprobáltam tehát, hogy ő reá gondoljak. Élő kis fiamra, a kit még az este elvittek magukkal ismerős szives szomszédok. De ennél a gondolatomnál is, csak rémek üldöztek. Első szülöttemet kisirt, szontyola arccal képzeltem előmbe, az idegenek karjában, ölében. Éreztem, mint vágyik hozzám, kis szivében alig-alig férő sóvárgással, s láttam, amint az emberek – asszonyok – nem hagyják. Emellett, a nyügössége miatt, nem jó szemekkel nézik, haragusznak reá.

Ah, csak jönne már az apja, hogy hazahozhatná! . . .

De nem. Talán mégis jobb lesz, hogy maradjon – mig a másik itt van. A testvérke, aki neki az utjából, tulajdonképpen, igénytelenül félreállt. Akivel már nem kellett megosztani apját-anyját – semmi jogát! . . .

E gondolat mélyen, tompán sajgott . . . Az igazságtalanság, ami történt, ismét reám nehezült. Egyáltalán testi-lelki rossz érzésektől zsibongtam.

Ha! . . . Most hozták el a koporsót.

Az előszobából csengetés nem hallszott. Az előbb csupán halkan bekopogtak. – Tudtam: ezt az apja intézte igy, hogy ne háborgassanak. De engem ki nem játszanak! Nem! . . . Nem! . . .

Mozdulatlanul feküdtem. Szempilláimat a sértő világosság elől lehunyva tartottam állandóan. Mégis mindent láttam – mert csudásan tulfinomodott érzékkel, folyvást mindent meghallottam: A legzajtalanabb ajtónyitást, egy-egy széknek az odábbitását, ruhák suhogását. És a levegőben minden parányt, itthonit s idegent, megéreztem – szinte bántón.

A koporsót egy ember hozta. Egy nem eléggé tiszta fehérneműs ember, aki ma sokat dohányzott. Ezzel a gyönge szennyszaggal, dohánybüzzel összevegyült az új, kidolgozott fa illata. És előttem állott – lelki szemem előtt – újszülöttem koporsója.

Piciny fényezett koporsó – semmi felirással.

Az ebédlő asztalra helyezték le – amelynek a másik felén ki van teritve szegényke. – E csöpp senki, aki mindössze az én anyai szivemnek volt már valaki: – Óvatosan tették le és mindjárt, egy kicsikét odább tolták. Az okozott sóhajtásszerü horzsolás mintha a lelkemen siklott volna végig.

Az asszony felemelhette az ujját, az idegen embernek csendet intett . . .

Megálljunk csak. Ez az ember egyedül van-e, vagy egy másik emberrel-e . . . Ha nincsen egyedül, úgy a koporsóhozóval holmi hivatalos halottkémféle jöhetett – noha az elveszett kis „féreg“ az ő nehány perces pályafutásában, az *emberi* értékesség legalacsonyabbik fokáig sem juthatott el . . .

E képzeletre, e kivülső némaságban – melyel mind engem kiméltek – belső csendességem ujból felháborodott. Az igazságtalanság marcangolt ujból, amely érte a második gyermekemet.

Miért nem volt neki is joga az élethez? Ha az isten ezt a jogát egyszer – a fogamzásakor megadta, miért vette tőle vissza? Hogy a titkon, közösen élt időszakban nem fejlődhetett életerőssé, az oka én vagyok-e? Oh mert a természet e legfőbb fontosságu folyamatnál ugy tele van rejtelmekkel.

Éppen azért itt meg kellet nyugtatnom magamat: ha valamiképpen oka volnék is, bünöm szándéktalan – mert teljesen öntudatlan.

Hogy vártam őt őszintén, az anyai sziv reményteljes vágyakozásával, azt az a sok bübájos álomkép is bizonyitja, amelyeket születése előtt szövögettem magamban a jövőre: az én *két* szép gyermekemről.

Igaz, hogy az eljövendőt legtöbbnyire kisleánynak láttam – mivel fiu már van. Egy édes-büvös, gyöngéd babácskának, akit én a tizenhatodik évéig – s még azon tul is – piperézni fogok. A bátyja meg, ez a kis vasgyuró, az apjával vállvetve védelmezni fogják minden rosztól, minden veszélytől.

De – e szent-komoly dolgokat jóval megelőzőn – láttam magam előtt a két babát játszadozni, hemperegni együtt, kecsesebben mint két fehérpelyhes macskakölyök. Láttam, ahogy a kis fiu nemsokára fensőbbséggel, az érettet fogja játszani. Sőt édes-komikusan hatalmaskodni fog az araszos huga felett. Mig ez bámész szemeket nyit reá s életében először fogja érezni, hogy a nő szerepe: az engedés, a meghunyászkodás. És nem birtam képzeletben eldönteni: ebben a játékban a fiu vagy a leány lesz kedvesebb? Melyiküket lehet vagy kell szeretnem majd melegebben?

Egyébiránt a szeretetemet igy is, ugy is, – ha leány lesz, ha fiu lesz ujra – igazában egyenlőnek képzeltem el mindkettőjük irányában. Csak valahogy még megnövekedettebnek, megszaporodottabbnak. Most e megsokasodott szeretet, melyet bennem a leendő másodiknak a reménye idézett fel, gyülemlitett össze, – megmaradt mind *egy*nek. Az elsőnek. Az, aki „féreg"-ből nem fejlődhetett emberré, nem kérheti ki már a részét belőle. Ő nem kér tőlem semmit . . . Meghalt és majd elenyészik mielőtt szerepelt volna: hasznos parányként a világegyetemben. És testének csipetnyi anyaga el fogja végezni hivatasát: a föld kövéritésében, gyarapításában. De miket is gondolok én össze? . . .

Fölrezzentem, az uram jött haza. Ő se csengetett, de bizonyos voltam benne, hogy belépett. Csendesen – és nem egyedül. Az előszoba ajtó nem tevődött utána azonnal, tehát valószinüleg legalább is másodmagával.

A konyhába mentek. Aki velejött, az már a halottvivő lehet . . .

Most az ebédlőbe nyitott az asszonyhoz . . . Csak az uram. A másik még künn maradt. Azt hiszik, hogy alszom. És örülnek. Tovább nem hallom, hogy beszélnek. Megbolygatják a halotti-cicomás kis tetemet . . . Felemelik . . . A kicsi siri-ágyban megzizzen a gyaluforgács. S hallom, amint egy darabot tesznek a koporsóba: énbelőlem . . .

Sirnom kellene, hogy megenyhüljek, de nem tudok. Nagyon – nagyon gyönge vagyok ilyesmihez. Az öntudatom félig elvész . . . Mintha tényleg nem is élnék. Vagy az egész szörnyüséget csak álmodnám – lidércnyomásos, lázas éjszakán.

Valaki jött még a szomszédból. Tán ketten is. Engemet kérdeznek. De a válasz néma intés lehet, mert abból semmitsem hallok. Figyelek . . . Most csavarják le a piciny koporsó fedelét. Alant egy kocsi állott meg . . . És már viszik – viszik temetni a gyermekemet . . . Nehány percnyi süketség és vakság után megint eszméletre térek. Tudom, hogy az asszony benn járt nálam. Fölém hajolt, megnyugodott s azután tovament. Kivitte a ravatalpárnát szellőzni.

Jól van ez igy. Senkire, de kivált őreá nincs semmi szüskégem. Csak higyje, hogy alszom. Hogy üdülök, erősödöm. Az uramnak is mondja csak ezt. Legyen az egész egyedül csak az én titkom, az én szenvedésem, tehetetlen, gyötrő vergődésem.

Egyedül magam érzem, hogy a tápláléka gyűl, gyűl a mellemben. Feszit, nyugtalanitóan, bántóan, kinosan. Mintha csakis én – az anyja – volnék olyan őrült, hogy visszavárom őt: mert hiszen a fogadására készülök.

* * *

Sötétség. Testi-lelki kínok összegabalyodása a hosszú csendben. Most már semmi nesz – semmi nesz! Egy légy se döngicsél a közelemben. Akárha magam is a sirban volnék . . . De hirtelen és szinte már váratlanul – a csüggetegségben hivatlanul – fénysáv villanik bele a sötétbe.

Édes hangot hallok, az élő fiam csevegését.

Az apja hozza a karján. Csittitgatja:

– Hallgass! Mama alszik . . .

– Mam-ma – dadogja a kicsi. – Mam-ma . . . Ajtó! . . .

Ez a legutolsó, energikusan ejtett szó értelmet és karaktert ad a tagolt szavaknak. Azt kívánja:

– Vigyél a mamához – az ajtón tul – akarom!

És az ajtó csakugyan feltárul. S napsugár árad be, napsugár, melytől a szemeim nem fájnak. Összes kinom, nehézségem megkönnyebbül.

A halálszag tovaillan és én már csak az életet, az élet illatát érzem s szivom magamba mohón, vágyó sóvárgással a lüktető Tavaszt! . . . És nem zugolódom a végzetre; jogokról nem vitatkozom, csak hálás vagyok neki, hálás! – hogy meghagyta nekem a tavasz mosolyát: egyetlen fiamat s hogy én is megmaradhattam neki és az apjának – *mindkettőjüknek.*

NYITOTT SZEMEKKEL.

„ – **Az ujhelyi hét diák.** A sátoraljaujhelyi piarista gymnáziumban, ahol szelidlelkü papok prédikálnak a békéről és szeretetről, kicsaptak az intézetből két hetedik osztályu tanulót; ötnek az ügyében pedig most ül vészbiróságot a tanári kar. És mindez amiatt szakadt a fiukra, mert rajtakapták őket, hogy egy olyan házban mulattak, amelynek látogatása a matura megszerzése előtt szigoruan tilos.“

Nemrégiben Szabadkán történt hasonló eset. Ott is, itt is kicsaptak egy-két tanulót, mert – megérdemelték. Vagy talán azért csapnak ki valakit az iskolából, mert nem érdemeltek meg? Nos, valljuk be őszintén, hogy sokszor azért is, mert nem érdemli meg. Ige, igy van! Egy kis tulhajtott buzgóság, egy kis szüklátkörü pedanteria teljesen elegendő ahhoz, hogy egy-két ifjura ráhuzhassák a vizeslepedőt. És mindezt az Erkölcs szent nevében – a szőrszálhasogató álerkölcs nevében.

Mert tizenhétéves ifjunak tilos az olyan házak látogatása, melyekben a szerelmet pénzért árulják festett arcu, csókéhes bestiák. Igen ez tilos. És vajjon mi tiltja ezt? Az iskolai szabályzat? Igen, az iskolai szabályzat, mely elvégre még nem a szentirás, de amely mégis korlátlanul rendelkezik a diákok élethalála fölött. És a természet joga? – Ez nem jő számitásba. Az ifju eléri a serdültség azon határát, melynél már ő is kezd érezni valamit, valami telitett, süritett *folyamatot*, melynek kitörni készülő ereje magával ragadja, magával sodorja valamelyik félreeső ucca szerelmi tanyájára. És ez megbocsáthatatlan nagy vétek, melyért az iskolai törvények értelmében lakolnia kell.

Szegény Természet! Elsieti a maga kis játékát, s valamivel korábban lopja be a tavaszt az ifjúság szivébe, korábban semmint ezt az iskolai szabályzat előirná és megengedhetné.

És itt van a baj. A tanár urak persze nem gondolnak ezekre, sem arra, hogy valamikor ők is voltak fiatalak, tizenhétéves vágyteli, mámoros ifjak. Ők nem gondolnak arra, hogy a teremtés koronája már koronázása előtt is a nadrágzsebében hordja a maga egy-két koronáját, hogy azt – kiadja.

A diákokat megcsipték, konferencia elé állitották és kicsapták. Rövid, de velős eljárás. Megcsipték . . . Vajjon kik csipték meg? Talán az áldott lelkű pap bácsik? Tehát ők is odajárnak? No igen, az „ellenőrzés“ céljából. Ez csak üdvös cselekedet, s minden körülmények között dicséretet érdemel.

És erre jött a konferencia. Összeültek a bősz professzorok, s kimondták a halálos

itéletet. Atyai szivükben, a szeretet melegétől áthatott atyai szivükben nem ébredt fel egy csöpnyi szánalom se. Ridegen, könyörtelenűl végeztek a delikvensekkel, a kiknek vétke mindössze csak az volt, hogy hallgattak a Természet hivó szózatára, s a helyett, hogy valamelyik sarokban meglapulva- egy kis onániával segitettek volna magukon, hát el mertek követni egy ennél sokkalta egészségesebb és férfiasabb cselekedetet.

Ezért lakoltak. És ezért lakolt az egész hetedik osztály, számszerint huszonkilencen. És ez sem volt elég. A husvéti vakáció közeledvén, ezzel kapcsolatosan még egy ujabbi büntetésről is gondoskodott a tanári testület. Az igazgató ugyanis az egész hetedik osztálytól, valószinűleg tehát az ártatlanoktól is, megvonta a husvéti vakációt és „*arra kötelezle a tanulókat, hogy az ünnepi szünet alatt naponként jelentkezzenek osztályfőnöküknél.*“

És hogy ez mit jelent a szülői háztól távolélő diákok előtt, erre csak a könnyes szemük adhatna feleletet. A kiszinezett rózsás álmok, a vakáció édes gyönyöre, az ideál, a ki otthon várja, epedve várja a maga kis lovagját, tánciskolai mesebeli hősét, várja a husvéti locsolást és vár sok-sok mindent, egy egész boldogitó, csodás világot. És hiába vár, mert az élet nem poézis, hanem csak egyszerü tanári vaskalaposságon felbillent szomoru valóság, bambán ásitó nagy iskola, hol rendre-rendre mindnyájan elbukunk, felfordulunk.

Sav.

□□ □□

„ – **A pap és a gyónó menyecske.** Eperjesről jelentik: *Jernye* sárosmegyei községben hire ment, hogy *Csupák* Rezső harmincöt éves római katolikus lelkész egy ottani menyecskével *gyóntatás közben enyelgett.* Az eset miatt a falubeliek két pártra oszlottak s napirenden voltak az összeütközések és véres verekedések. *Ondercsik* János gazdát félholtra verték. A szorongatott pap megmentésére és a rend helyreállitása érdekében táviratilag kértek csendőröket Eperjesről. Egy főhadnagy parancsnoksága alatt tiz csendőr szállt ki Jernyére, akik a rendet helyreállitották és a zendülők közül tizenegy embert bilincsbe verve szállitottak Eperjesre. Hir szerint a kassai püspök a lelkészt föl-függeszti állásától.“

Ez a rövid, de rövidségében is tartalmas, beszédes kis hir jobban agitál a legkitünőbb cikknél és a legsikerültebb szónoklatnál. Mert a tények valódisága minden logikánál, minden csillogó ötletfordulatnál, erőszakolt rabulisztikánál s ragyogó dialektikánál – erősebb.

Az egész jernyei esetből, amelyet biologiai szempontból természetesnek, az általános emberi szempontból ragyogó tisztasággal érthetőnek tartok, csak egy az, ami belőle messzehangzón, rikoltómódon kiordit; kiordit belőle ugy, mint egy ködös hollandi képből a nyersvörös szin: és ami kiordit belőle, az – a hely.

Hogy Csupák Rezső harmincötéves tisztelendő ur (ez polgári foglalkozás, kenyér-

kereset) enyeleg-e egy csinos, szemrevaló menyecskével vagy nem, ehhez igazán senkinek semmi köze. Ez Csupák ur és a menyecske legmagánabb ügye. De hogy ugyanaz a Csupák, aki állitólag felsőbb hatalmaktól megárnyékolt ember, akinek — a hivei legalább is igy vannak informálva — különös magasságos hatalma van a mások, a laikusok lelke fölött, ez a mennyei közvetitő, tudatában annak a hatalomnak, amit felépitett az embernek a miszticizmusra való hajlandóságára, a hiszékenység malterjével, — hatalmával, az ő negativ hatalmával visszaél — ez már kérem nem a legmagánabb ügye Csupák Rezső harmincötéves lelkész urnak és „*enyelgő*“ menyecskéjének.

Annyira nem, hogy ez valamennyiünknek legközelebbi ügye. Mindnyájunkat közösen érdekel. A hivő katolikusokat érdekli azért, mivel vallásuknak egyik sarkalatos „szentségét“, a gyónás szentségét diskreditálja, s megtépázza a gyóntatószéknek amugy is cseréplábakon járkáló tekintélyét. Minket, akik a józan ész és az emberi igazságok alapján állunk, érdekel az egész jernyei eset abból a szempontból, hogy Csupák ur illetékes felettes hatósága megtegye azt az intézkedést, ami feltétlenül szükséges ahhoz, hogy a vallás és annak közegei megmaradjanak azon keretek között, melyeket a vallás magánügyi jellegének megsértése nélkül át nem léphet.

Reméljük és elvárjuk a kassai püspöktől, hogy a jernyei esetet mindenkinek megelégedésére fogja elintézni.

Erre számot tartunk!

cs—y

□□

□□

„— **Sárga folt.** Csodálni való nincs a dolgon, hiszen Oroszországról van szó, de az eset mégis csak egészen fekete. Pedig sárga. Kiindult a botrány Jekaterinoszlávból, ahol a polgármester egy ukázban elrendelte, hogy a zsidók megkülönböztetésül a kabátjukon és kalapjukon *sárga foltot viseljenek*. Mondani sem kell, hogy ez a legközépkoribb szamárság a felháborodás viharát korbácsolta fel, amelynek első eredménye egy *ezer aláirással ellátott távirat* volt a belügyminiszterhez. A második eredmény a begyepesedet fejü miniszter jóváhagyása volt. A harmadik eredmény az lett, hogy a gazdagabb zsidók hamarosan odahagyták a várost. Ez történt Jekaterinoszlavban, de a bornirt rendelet ragadós is volt. Odessza polgármesterének ugy megtetszett a mulatság, hogy derék kollegájának a sárga eszméjén ő is kapva kapott és a maga hatáskörében ő is elrendelte a sárga divatot.“

Igen, egy foltról van szó, foltról, mely nem tisztit, hanem piszkit, s a mellett sárga, ostobául sárga. Sárgább a legsárgább sárga háznál és ostobább a legostobább uccasaroknál, — mely bamba közönnyel türi a daxli-tiszteletnek csendes hódolatát.

És ennek a foltnak, ennek a sárgául ostoba, vagy ha ugy tetszik ostobául sárga foltnak története van. Polgármesteri, tehát nagyúri története, mely ott kezdődik, hogy a

polgárok egyik mesterének, mondjuk nagymesterének, molett kis nőcskéje meglátott és a minden pillanatban bekövetkezhető Rómába-utazásnak sürgős kényszere alatt „megóhajtott“ egy sárgastructollas gyönyörű kalapot, mely kacéran hintázott valamelyik jekaterinoszlavi fényes kirakat szomoru berakatában.

A kalap sárga volt – az asszony sárga lett. A kalap sárga volt, mert sárgára volt festve, az asszony ellenben sárga lett, nem mert úgy volt festve, hanem mert a kalapot szörnyen irigyelte. És ettől lett ő sárga, holott pirosra volt festve.

Nosza hamar a mamzellhez mielőtt még valamelyik barátnője elvinné előle.

Egy-kettő, benn volt a boltban, s még egy-kettőbb – a vásárt megkötötték.

Negyven rubel, isten bizony ez nem is pénz. Százötven korona mindössze. No még ilyen olcsón se vett ilyen szép kalapot . . .

És az ura a polgármester ur, hogy felesége ilyen olcsón vásárolt, örömében sárgalázt kapott.

Szaladt hamar a hajduhoz, s hirtelen összehivatta a kupaktanácsot, hogy egyesült erővel azután megtanácskozzák az esetet – a sárga kalapot.

«*Mért olyan drága?*» – kérdé az egyik rézorru kupakos

«*Valóban pazarlás!*» – mondá – az egyik után – a másik. A másik, a kinek nem rézorra, hanem uborkafüle volt. «*Hallatlan, ezek a zsidók!*» . . . orditá sem nem az egyik, sem nem a másik, hanem a harmadik, a se nem rézorrú, se nem uborkafülű, hanem piszelábú helyettes mesterke.

És utána dörögték valamennyien:

«*Oh ezek a zsidók!* . . .

«*Uhaim!*» – kezdte a bürzsé előkelő raccsolással, mert az oroszországi közigazgatás szótárában sem ismeretlen ez: «*Uhaim!* . . .» És folytatta: «*A zsidók okai mindennek. A drágaság, a fényüzés, az erkölcstelenség . . . Mind, mind!* . . .»

«*Helyes, úgy van! Agyon kell verni őket!*» – zengte a kar bariton-izű hőstenorban.

«*Megálljunk! Ha agyonverjük őket, akkor ki ád majd kölcsönpénzt nekünk?*» – kérdé egy vasaltnadrágu ifjú ur, talán a városi tiszteletbeli, cimzetes segéd –, valamenny[i] tanácsosnak derék atyafia.

És most jött a pro és contra tanácskozás estétől-reggelig, reggeltől-estélig, s a végén – több tárgy nem lévén – a közgyülés egyhangúlag hozzájárult az utolsó, Krisztus utáni ötvenezer esztendő legzseniálisabb ötletéhez, a melynek hitelesitésére maga az oroszországi belügyminiszter vállalkozott s. k., vagyis sajátkezüleg.

Igen, ez megtörtént. Nem a kalap história, – ez bolondság. No de vajjon ezt az egész sárgafoltos szamárságot lehet-e komolyan venni? A ki tudja probálja meg. S ha sikerül, akkor egész nyugodtan pályázhatik Jekaterinoszlavba, vagy Odesszába – polgármesternek, s biztositom, hogy minden protekció nélkül – ez pedig nagy szó a mai világban – elfogja nyerni a kért állást, vagy legrosszabb esetben – ha a butaságban nagyobb minősitése van, – akkor az orosz belügyminiszterséget, mely végső esetben még mindig jobb a semminél, s végtére is nem kell hozzá egyéb, mint egy nagy adag semmi, vagyis duplazerus.

Sav.

„— **Erkölcsnemesités.** A római kuriának kétbalkezes tiszaistvánja, X. Pius őszentsége, a csalhatatlan pápa egy ujabb *motu proprioval*, csakhogy egy még sokkal vakabb és sokkal ostobábbal fodrozza fel az emberek szenvedélyeit. Az uj rendelet meghagyja, hogy a papnak *nem szabad polgári öltözetet viselni*, csak reverendába járhat. Szinházi előadásokon, kávéházakban és vendéglőkben, egyáltalában nyilvános mulatóhelyeken, ahol nagyobb tömegben jelenik meg a világi társaság *papnak nem szabad mutatkoznia*. A pápai nuncius hetek óta Münchenben van, hogy előkészitse az uj rendelet közzétételét. Szeretnének egyetmást enyhiteni az uj rendelet szigorán az egyházfejedelmek, mert tisztába vannak vele, hogy *az uj motu proprio ismét elfogja mérgesiteni a kedélyeket.*“

Mery del Val államtitkárral, akinek kezében a kis olasz parasztfiuból lett leghatalmasabb egyházi fejedelem csak eszköz, hogy abban az egész világot átfogó egyetemes, szóval nemzetközi egyházi szervezetben szóhoz juttassa a spanyol vérében lobogó reakciós irányát. A pápa, X. Pius — egy kedves, jovális öreg bácsi, akinek szellemi képességei nem nagyobbak, látókörei semmivel sem szélesebbek egy magyar körjegyzőjénél, — aki egy olyan hatalmas és borotva élen táncoló politikai szervezetnek az irányitásában, mint amilyen a római katolikus egyház, igazán hajdu.

A Boromeus-enciklika után egy ujabb motu proprio. Hát ez már mire volt jó?

A római kuria félti valakiknek az erkölcseit és gondos erkölcscsőszhöz méltóan a legbutább módon valamelyes célt szolgál, vagy legalább is meg akar közeliteni. Egy állapoton, amelyet Rómából valakikre nézve veszedelm-terhesnek látnak, változtatni szeretnének.

„. . . ahol nagyobb tömegben jelenik meg a világi társaság, papnak nem szabad mutatkoznia.“

Tehát vagy a papok annyira romlottak, hogy el kell tiltani őket a hivekkel való érintkezéstől, nehogy megmételyezzék őket, vagy pedig a világi társaság áll azon a fokán az erkölcsi romlottságnak, hogy még a különös lelki hatalommal és erősséggel felruházott szentatyát is meg kell védelmezni káros befolyásától.

Légmentesen dugaszolt papság!

Ez különös.

Risum teneatis . . .!? Pedig ezt akarja, erre törekszik a vatikáni uj éra. Elakarja szigetelni papságát a modernségtől. Eltiltja még — ahol a hivők nagy tömege vakbuzgó és elég erősnek érzi a hatalmát — a napisajtó termékeinek az olvasásától is.

Erkölcsöket javitani!?

Mintha az egy pár elviselt, széttaposott cipő volna, amit meglehet fogni és ellehet vinni Nagy János uri és női cipészhez, aki majd megfejeli.

Az emberek, ha nem is állottak öntudatosan a természetes és egoisztikus alapon azon a téren amit erkölcsi térnek neveznek, — mégis — mindég természetesen és egoisztikusan cselekedtek in concreto.

Az emberek ma épen ugy viselkednek az erkölcsi vadászterületeken, mint ezelőtt tizezer esztendővnl és tizezer esztendő multán is azok szerint a törvények szerint fognak tenni-venni, mint ma.

Az ember állandó marad. Ő a nagy, az ős állandóság: „erkölcsi“ téren.

Hanem ezt az állandósagot nézték a különböző korok, más-más világnézetü szemüvegen keresztül és aztán megbélyegeztek egy-egy kort az erkölcstelenség bélyegével.

És igy aztán beszélhettek arról, hogy egyik vagy másik korban az erkölcs sülyedhetett vagy emelkedhetett.

És a római szentszék erkölcsöket akar nemesiteni?

cs—y.

„— **Jezsuiták a bolygó zsidó ellen.** A trieszti „Piccolo“ jelenti Beirutból: Az itt vendégszereplő francia szintársulat a közönség kivánságára kitüzte előadásra *Sue* Jenőnek „A bolygó zsidó“ çimü drámáját. Az itteni jezsuiták meg akarták akadályozni a darab szinrehozatalát, de már minden jegy elkelt volt. A szinház zsufoltságig meg is telt. A rendőrség a varható botrányokra való tekintettel a nézőtéren több detektivet helyezett el. Az első felvonás után a szinházban fülsiketitő lárma támadt, ugy, hogy a rendőrségnek közbe kellett lépnie. Több tüntetőt letartóztattak; nagyobbrészt jezsuitaiskolák hallgatói. A második felvonás kezdetén megint kitört a zajongás. Néhányan büzbombákat szórtak szét s a rettenetes szag kizavarta a szinházból a közönséget. A nézőteret azonnal szellőztették s azután kölni vizet és parfümöt locsoltak szét. Az előadást ezután be is fejezték. A közönség lelkes ovációkban részesitette a szinészeket.“

A francia szintársulat kitüzte előadásra Sue Jenőnek „A bolygó zsidó“ cimű drámáját. Értsük meg jól: a francia szintársulat és a Bolygó zsidó. És válasszunk ki ebből három apró kis motivumot. A *francia, szintársulat* és a *Bolygó zsidó*. Három gyülöletes, utált fogalom. Már t. i. jezsuita, vagy ha ugy tetszik klerikális szempontból.

A *francia*, mely egy szép napon a fejébe vette, hogy minek a papoknak, s különöskép a hármas fogadalom alapján álló szerzeteseknek az a temérdek sok kincs, megmérhetetlen vagyon és fölösleges jólét, mely őket körülveszi, mig jó egy nehány millió polgártárs addig koplal és nyomorog? — mondom a *francia*, mely állami kezelésbe vette a papi vagyont, s egy-két alázatos szolgának utilaput kötött a talpára, — e ténykedése óta nemcsak a jezsuiták, nemcsak a többi szerzetesek, nemcsak a papok, hanem az érzékeny szivü ájtatos hivők élőtt is sokat veszitett az agiójából. Egy ok tehát arra, hogy a franciákról, mint a „sátán“ szövetségeséről beszéljen a klérus és a mennyországba jutó főkötös nénikék angyali serege.

Szintársulat, ez a második motivum. Szintársulat és szinház nem papi embernek

való. Ott disznolkodnak az emberek; ott operetteket, sikamlós pikántériákat jatszanak; ott megfertőzik a levegőt az erkölcstelenség piszkos bacillusával; ott megmételyezik a viruló szűzi lelkeket a romlottság poshadt, dögletes szagával. És kik a fertőzők, a mételyezők? – A szinészek, a szintársulat, melynek tagjai számüzve vannak az ugynevezett „jó társaságból." A nyárspolgári erkölcs felüti kigyófejét és sziszegve mutat az ajtóra, nem hogy azon bejöjjön, hanem hogy azon kimenjen, lévén ott kün tágasabb! Mert elvégre egy szinész csak komédiás, neki tehát semmi keresni valója sincs egy „tisztességes" háznak tisztességes polgárainál. A szinésznép nem szalonképes, valóságos istencsapás, ha egy „jól nevelt" kisasszony ez után a szalonképtelen népség után áhitozva egy szép napon azzal áll elő kedves papájának, hogy: szinésznő leszek! Ez a polgári felfogás. És a papi? – Ez természetesen hatványozottabb.

A köztudatban rendesen úgy szokták emlegetni az ellentétet, hogy: fehér és fekete. Máskor meg variálják: szinészek és papok. Hogy miért van ez igy, azt most nem kutatom.

A szinész szóval ellentett körben áll, s igy a papi szemeknek legkevésbé sem kellemes. Ime tehát két ok, mely a jezsuita atyákat a francia szintársulat ellen tüzelte. Es ha ehhez most hozzávesszük a szinészeket mozgató, a szinészek szájába csúnya szavakat adó „szerzőt" is, – készen áll az ördögnek „kénköves" vára, melyet megostromolni, s lerombolni – kereszténvi kötelesség. Ez ellen a „jóérzésnek" okvetlen fel kell lázadnia, s nem szabad megengednie, hogy győzelmi ünnepet ülhessen a Bün!

Mert nagy bün, nagy vétek, ha valaki a zsidóban is észre veszi az embert, holott a zsidó, még ha „bolygó" is, akkor sem egyéb mint istennek éppen csak olyan teremtménye mint a minők mi vagyunk: *eretnek zsidók.*

De ne faragjunk magunknak anti-, vagy filo-szemita képeket. Erről most ne beszéljünk, az eljövendő *Idő* szelleme majd elintézi ezt is, mint annyi más fekete palásttal letakart sötét balgaságot. Beszéljünk inkább a tüntetésről, egyelőre ne a jezsuiták tüntetéséről, hanem az általános értelemben vett vélemény megnyilatkozásáról.

Véleménye mindenkinek szokott lenni és pedig vagy önálló, vagy elsajátitott, mástól elfogadott véleménye, melyet vagy kinyilvánit, vagy nem. Ez mindenesetre temperamentum dolga, más szóval a „szólj igazat, betörik a fejed" féle elvnek respektálása, vagy nem respektálása. A véleményt kifejezésre juttathatja akárki, s ezt megteheti bármilyen alakban is, hacsak a közfelfogást nem sérti vele. És ez egészen helyén való dolog. Tessék tüntetni, tessék kiabálni, orditani, tessék „igazat" szólni, de – mert „de" nélkül semmi sincs az életben – tessék egyuttal arra is vigyázni, hogy a feje be ne törjön, s különösképpen pedig, hogy a más fejét se törje be vele.

A jezsuiták tüntettek, de arra vigyáztak, hogy a fejük épségben maradjon. Helyesen tették. Ilyen alapon megengedett dolog a tüntetés, amolyan „kőrösi szenteltviz," mely se nem használ, se nem árt. A franciák is tüntettek, nem a francia szinészek, hanem a nézők, a francia publikum – a Bernstein egyik-másik darabja ellen és mellett. Ez is megbocsátható. Sőt a franciák tüntettek már régebbi időkben is, a fejekre is vigyáztak, annyira vigyáztak, hogy a törzsétől is elválasztották, s külön kezelték – fürészporos kis kosárkákban – nehogy valamiképpen megsérüljenek. Mert drága fejek voltak, sokágú koronás fejek . . .

A vélemény-nyilvánitás, akár *pro*, akár *contra* történjék, nem olyan ártalmas, mint a hallgatás, az elfojtott súnyi hallgatás, mely mögött a közmondás rendesen „arany"-at takargat, a valóságban pedig nem a pénz királya, hanem az a sokat emlegetett „egy kanál viz" rejlik.

És mint sok mindennek, úgy a tüntetésnek is megvan a maga relativ ize. Ki hogyan fogja fel, hogyan nézi ezt? A dolog lényegén azonban ez mitsem változtat. A rendőrség általában rossz szemmel nézi, s bizonyos rendzavarást talál abban, ha egy páran összeállva kiabálni kezdenek.

Gyakran látni tüntetést, a hol egy „magas állásu“ nagy embert éljeneznek, s ugyanott egy-két „abcug!“ kiáltás is hallatszik, vegyitve egy-egy éles füttyszóval. És a rendőrség azon a cimen, hogy a „fütyölő suhancok“ lármáznak, lefogja őket, mig az éljenzés, tehát a nagyobb zaj ellen nincsen kifogása.

Előfordulnak tüntetések, a hol a „rendzavarók“ nem tudják, hogy tulajdonképpen miért is lármáznak. Ilyen esetekben az értelmi szerző képviseli a tulajdonképpeni vélemény-nyilvánulást, melyet közvetett módon juttat kifejezésre – a más bőrébe bujva.

A jezsuiták is ezt a férfiatlan eljárást választották, iskolájuk növendékeit uszitva a szegény bolygó zsidócskára. Persze ők maguk nem mehettek el a szinházba. Azalatt valószinüleg olyan helyeken járkáltak, a hová viszont a növendékeknek nem szabad járniok, mert ha járnak, akkor ők is úgy járhatnak, mint multkor a szabadkai, most nem régen pedig a sátoraljaujhelyi diákok – a kik már az érettségi előtt lettek *érettek* s igy az intézetből „kitessékeltették.“

Sav.

JEGYZÉSEK.

Adieu Mimi!

Az ördögnek londoni cimborája, a mi időnknek legepésebb humoristája, Bernard Shaw előszót irt munkái elé, amelyek nemsokára összegyüjtve fognak megjelenni a német könyvpiacon. A halhatatlan Klopstocktól sir Barkerig minden gentleman kap itt egy fricskát, akinek szerencséje van a hatalmas germán faj egyik vagy másik nemzetéhez tartozni. De nekem ebből az essayből, mely a kor dokumentuma lesz egykor, amint a Heine párisi levelei, vagy a Montaigne értekezései, nekem ebből mégis az az elegáns bukfenc tetszik legjobban, a mely alatt a francia irodalom fejéről rugja le a kétszázéves csörgősapkát ez a nevetve siró zsonglőr, Bernard Shaw. A francia irók romantikus immoralitásáról van szó, arról, amelyet egyik nemzedék leltárilag vesz át a másiktól s amely rájuk parancsol, hogy a balkézről való feleség, a törvénytelen fiu, a be nem fogadott kokott, a kifacsart modell és a meg nem bocsátott házasságtörés sirámát zengjék folytonosan s hogy egész életüket ehhez képest rendezzék be. Ezért még ma is boldogtalan az a francia iró, aki napjait nem élheti át egy Murger-világ hazug romantikájában, szalmaágyzsákon hálva, s akinek a multjába nem játszik bele egy pár édes Musette, egynehány akó absynth, egy tucat Mimi Pinson és egy pár csalódott montenegroi hercegnő. Egy gitározó hazugság, egy nyavalygó szentimentalizmus szinpadi illuminációja lebeg e poézis felett, amely miatt éltes virilista irók kénytelenek néhanap levetni a hálókabátjukat és a stikkelt sapkájukat és kénytelenek gitározni s háztetőn mászkálni sápadt holdsugárnál. Ezzel az idejétmult és immorális romantikával a maga egészséges puritánságát állitja szembe Bernard Shaw. Ime, mondja, én nemcsak bátorkodom a törvényes feleségemmel élni egy háztartásban, de ezt nem is titkolom. Ime, mondja, én olyan balga vagyok, aki reggel reggelizik, délben ebédel s a két időpont közt dolgozik. Igenis, mondja, ha mindjárt elsápad is a világ a csodálkozástól s a dühtől, én mégis minden éjfél előtt ágyba bujok és alszom, mint egy analfabéta és egészséges vagyok, mint egy viziló és ha iró nem volnék, hát egészen jó sajtkereskedő tudnék lenni, én Bernard Shaw.

Jobban a szivemből, az én filiszter-felfogásomból, az én hentes-nézőpontomból rég nem szólt iró, mint Bernard Shaw. Majdnem azt mondhatnám, kibontotta a mi zászlónkat, osztálytudatra ébresztett bennünket és tömörülésre serkent bennünket, a fiatal irodalomnak azt a raját, amelyik ugy utálja a mübohémkedést, mint a mecklenburgi ló a kötéltáncolást. Hogy mi minden nap gőzfürdőben háljunk és minden este füttyszót vacsoráljunk? Hogy mi hivatalból kötelesek legyünk szerencsétlenül szerelmesek lenni a kukuttyóberki szintársulat drámai hősnőjébe és ezt megirni egy d'annunzioi szinek biborától égő gerjedelmi müben, egy világitó-udvarra nyiló papiros-

ablakokkal beragasztott hónapos szobában, – hogy egy isteni harakirit végezzünk magunkon, mialatt – istenem – borjuragout-t szeretnénk enni zöld borsóval és a feleségünk két strucctollat szeretne venni a tavalyi kalapjára? . . . Valami nagy, szinte történeti hazugság lappang itt, egy elnyomó, lelketlen, társadalmi kapitalizmus évszázados gonoszságából táplált, amely minden este cifra rongyokat rak ránk, kikeni a képünket, megillatositja a hajunkat, elmés kis parabolákat mesél nekünk a gyöngykagylóról, mely fájdalmas szurkálásokra vérejtékezi bele a szive vérét a gyöngyökbe . . . és azután azt kivánja tőlünk, hogy most pedig táncoljuk el az irodalmi hétfátyoltáncot, mert ő emészteni akar . . .

Jupiterre esküszöm, hogy a szive mélyén, hogy az álmai nosztalgiájában itt minálunk már minden iró józsefvárosi háziur. Oh, gyönyörü, ábrándos fiatalság, amikor még sirtunk a hónapos szoba alkove-jában attól a gondolattól, hogy most, mint csal meg bennünket a számtanácsos felesége és hogy hiába irjuk ezt meg egy transcendens szépségü mysteriumba burkolva, mert öt koronát sem ad érte a hetilapok szerkesztősége. Oh, gyönyörü fiatalság, de mennyivel gyönyörübb ez a mai, amikor az ember céltudatosan válthatja meg a világot, mert kialhatja magát, a saját pácolt tölgyfairóasztala mellett olvashatja a Documente des Fortschritts utolsó számát és ha épen ugy szükséges, hát a saját szakácsnője a saját városi telefonján rendelheti meg az idei spárgát . . .

A világért se értsenek félre. Nem az irodalom elhájasodását óhajtom, csak egy immorális hazugság szétpukkanását, egy előkelő embercsoport jogait trombitálom és lázak meg robbanások erejét szeretném termékeny munkára átváltani . . . És nem a bohémség halálát kivánom. Oh igen, hagyjuk meg továbbra is ezt a kócos hazugságot, ezt a foszforeszkáló butaságot. De folytassa más az üzletet. Ők, a lipótvárosi nagykereskedők fiai, ők énekeljék Rudolphe dalát és ők, a bőrkabátos szolgabirák, ők szeressék reménytelenül a nyári Salomeket . . . És ők irják azt meg tavaszi szimfoniákban, mialatt lassan kifoly a szivük vére . . . És őmiattuk szédüljön el a papa-mama meg az egész társadalom, amely a mi nyaktöréseinken vadul hurráz, a maga gyermekeit azonban menten szanatóriumba csukatja ezért a gyönyörü, regényes bohémségért.

Nádai Pál.

Stilus és téma.

Olyan ez a két fogalom, mint az a káromkodás az ifjusági regényekben. A hősnek valamelyik terve csütörtököt mond és ez váratlanul ugy meglepi, hogy az udvarias szerző tollából kiszalaszt egy „Ördög és pokol“-t. „Stilus és téma“, „Ördög és pokol“ nemcsak annyiban különböznek egymástól, hogy mind a két esetben „és“ köt össze egy-egy fogalmat; a hasonlat annyira sikerült, hogy minden további fejtörés nélkül még bővebben is magyarázható. Az ördög és a pokol fogalma egy cseppet sem harmonizálnak egymással. Különös, de igy van. Amig a homosápiens szabadalmazott gummi-„cuclin“ szivja magába az élet örömeit, addig az ördögnek még meg van a félelmetes, ijesztő tekintélye. De ahogy növekedni kezd az ember, ugy fogy az ördögnek ez a félelmetes tekintélye. Mindinkább barátságosabb, hogy ugy mondjam, humorosabb vonásokat kezd felölteni. Az ördög fogalmának ez a csodálatos átalakulása az emberi gondolkozásban folytatódik mindaddig, amig az „jaj de nagy ördög“ félig dicsérő és másik felében irigykedő felkiál-

tásig érkezik az emberi agy. Jókedvü, olykor csintalan, de minden esetben kellemes kisérőjévé szegődik az embernek az ördög fogalma. A pokol. Ezzel a fogalommal már másképen állunk. Ez már nem mulatóhely, ilyenkor, ha nem irodalmár az illető, akkor Dante Pokla helyett érzékelhetetlen kinokat, kénkövet, forróvizet, lángot lát az ágyában.

Az ördög és pokol fogalma más egészen elütő szélsőségekben utaznak.

Stilus és téma szintén. Legalább is az esetek nagyobbik felében. Pedig mind a két ikertestvér-fogalomnak a legtökéletesebb harmoniában kellene lenniök, mert a maguk nemében az elérhető legnagyobb fejlődési fokot csak igy közelithetik meg.

A helyesen elképzelt „pokol“ hiányos ördög nélkül és viszont.

Irodalmi alkotás, amelyikben a stilus nem fedi abszolut pontossággal a témát félszeg, de minden bizonnyal hideg marad. Elveszti ez által azt, ami minden müvészi alkotásnak – tartozzék az a müvészetek bármely, a legellentétesebb ágához – első és az abszoluthoz közel álló érték megállapitója, az az erője a müvészi alkotásnak, ami megkap, lenyügöz, birtokába veszi agyunkat, érzéseinket, minden idegünknek legparányibb, hajszálfinomságu rezgéseit is, mely erőt másképpen egy halálosan agyonkoptatott, sokszor letárgyalt, megtagadott, többször letagadott, de tagadhatatlanul létezik és ez a - *közvetlenség*.

Nehogy valaki azt a határozottan rosz következtetést vonja le ebből, hogy stilus és téma harmoniájának alkotó elemeit mérlegre lehet tenni és százalékokban kifejezni. Itt törvényt vagy törvényszerüséget keresni egyenlő lenne egy egészséges paralisis progressivával.

Az igaz, müvészileg értékes alkotás annyira egyéni, annyira magánviseli alkotójának markans, mélyenjáró jellemvonásait, genijének virágait, szineit, görbületeit, ritmusát a gondolatainak, szavainak, mondatainak, akár egy dusan tarkázott, melodikus antik perzsa-szőnyeg, amelynek szineit utáncsinálni nem lehet, mert azt a csudás harmoniáját a perzsa-szőnyeg szineinek nem a mindent skatulyázó, rendszerbe foglaló, mindenben absolut értékü törvényszerüséget kereső ember-giccsek teremtették meg, hanem valami a gépiparon kivül álló utánozhatatlan erő – az ős Idő.

Az Időnek, amely egy emberi alkotásban a szinek és vonalak valóságos zenélő költeményes harmóniáját teremtette meg, ennek az átalakitó, tökéletesitő Időnek törvényszerüségét megtalálni akarni, rendszerét megteremteni ép olyan sisifusi munka volna, mint egy geni alkotásaiból megállapitani a téma és a müvészi stilus harmoniájának szabályait.

„Szabály“. Hogy irtózik ettől a szótol s fogalomtól a müvész és minden müvészi alkotás legparányibb atomja is, hogy tiltakozik az absolut szentnek, feltétlen érvényünek kimondott szabályoktól.

Stilus és téma müvészi harmoniája annyira egyéni és annyira öntudatlan tulajdonsága az igaz müvészi alkotásnak, hogy rája szabályt keresni, egyenlő a lukas hidon való pénztalálással.

Csiky Jenő.

A dekoráció problémái.

A szinpadon válnak ki a szélső ellentétek. Irányok és iskolák szélsőséges kontrasztjait a deszkákon látjuk igazán frappáns egymásutánban. És nem úgy, hogy egy látható és megállapitható evolució fázisai volnának. Nem. Egy-egy különös hullámzás, amelynek titokzatos törvényei, rejtett áramlásai vannak. Ormai és mélységei. A naiv és stilustalan szinpad után a Goethe történeti tu-

dással és klasszikus szellemben megkonstruált szinpada. A „meiningenizmus“ stiláris pedantériája után egy irodalmi pedantéria, a naturalizmus. És ezután a stilizált szinpad, amely ma impressionista festményeket produkál és kezd átcsapni egy különös, primitiv vágásra, amelyen visszajutunk a primitiv Shakespeare-szinpadig. Vagy még sokkal messzebb . . .

A közelmult naturalista szinpada egy kinos és erőltetett hangsuly volt. Egy nagy pointe. Hangsulyozott minden részletet és ezzel elenkező eredményt ért el. A sok pointel egyensulyozta egymást. És a rikitó színek, kérkedő formák, aláhuzott gesztusok egy monotonia szürkeségébe olvadtak. Azonfelül ez a stilus irodalmi szépségeket tett tönkre. És maga a naturalista dekoráció, különválva és tolakodva rontotta, agyonkiabálta a szinész játékát. Ez az egész irány, különösen dekorativ téren, nagy tévedés volt. Megfeledkezett arról, hogy a szinpad más arányainál, sajátságos akusztikai és világitási viszonyainál fogva is, stilizál. Értékeket változtat meg, amelyeknek eredeti sulyát reprodukálni nem lehet.

És jött egy hullámhegy . . .

Kezdték elismerni, hogy a szinpad nem gyorsfényképészet, hanem müvészet. És ez a müvészet nem reprodukál, hanem kreál. Stilizáltan ad mindent. A maga sajátosságain átszürve.

Az impresszionizmus már régen diadalt ült a pikturában, amikor eredményeit tudomásul vette a szinpad. És a régi, élettelen, vagy tulságosan realisztikus diszlet után, új szinek és formák vonultak be a diszletezésbe. Nagy és sok fény, élénk foltok, merész vonalak. Ez a festői irány azután ma már elvezetett oda, hogy Reinhardt a müncheni Künstlertheather szinpadán kizárólag képhatásokra törekszik. A darab stilusa szerint komponál egy képet. Megfestet egy modern dekorációt és annak a keretébe beleillusztrálja az alakjait szinben, mozdulatban. És még a beszédük tónusa is a festett matéria kompoziciójába illeszkedik. Egy érdekes kisérletezés. De általánositani nem lehet. Inkább a képet kell a darabhoz stilizálni.

A mai dekorációt általában az egyszerüség, a nagy vonaluság jellemzi. Ellentétben a müncheni előadásokkal, ahol a szinész, a maga hang és gesztus-komplexével csak része egy festői kompoziciónak – a szinészt állitják előtérbe. A modern diszlet egyszerü falsikjain, tónusos kevésszinüségében az ő játéka kezd mind nagyobb reliefet kapni. De maga ez a kevésrszéletü szinpad is nagyon beszédes. És szimbólumokat fejez ki, hangulatok keltője és kisérője. Néha ugy hat a maga első impressiójában, mint egy hatásos ouverture, amelyben már fölbugnak a zenedráma vezérmotivumai. Néha olyan, mint halk és diszkrét zenekiséret, amely finoman és simulva követi az actiót.

Képzeljünk el egy sötét, fekete, vagy szürke falú komor termet, amelynek az egyszinüségét nem bontja meg más, mint egy keskeny, csucsives gót ablak, amelynek violaszin üvegén át keresztülhat a holdfény. És a lila ablakfoltban két magas, sötét és ideges silhouette beszél. A konturjaik minden lendületét markánsan kiemeli az ablak szine. Viszont a dekoráció nem zavar. De árasztja a komor és mysticus hangulatot. Ha több ilyen ablak és más detail volna, akkor elveszne ennek az egynek a hangsulya. Általában, az interieurökben kevés butort alkalmazunk. Egy jól hangsulyozott karosszék, vagy kandalló, egy jól világitott ablak, vagy szentkép, nagyon alkalmas lehet hangulat kiváltására és arra, hogy a figyelmet egy helyre koncentrálja. Ellentétben a naturalista szinpad detailoskodásával, amely megosztotta, szétforgácsolta és kifárasztotta azt. A dekorativ hajlandóságot egy fontos pontra kell irányitani; a szinpad többi része nagy foltok tónusába olvadjon.

A korszerüség *másolása*, képek után, nem helyes. A szinpadon az apró részletek

zavarólag hatnak. És a színek sem összehangolhatók, ha a történeti stilszerüséget pedáns módon keressük. Egy-egy alak, egy ruha valőrje a fontos. És az egészet, a dekorációt, a ruhákat és kellékeket egy stilizált szinpadi kép elemeinek és szineinek kell tekintenünk, amelyek összehangolásra várnak. A szinpad, amely souverain, mint minden müvészet, elveti azt, ami céljaira nem alkalmas.

A stilszeröséget fölösleges részletekben keresnünk. Nem a gombok és csattok a fontosak. De az, hogy én, a mai ember, hogyan nézem ezt, vagy amazt a kort, és a fantáziám milyen szineivel merülök el benne. Esetleg egy szin egy ujjszabás kifejezheti egy kor egész jellemét, anélkül, hogy centiméteres pontossággal másolnók le históriai képekről.

A nép, a hely, az idő lelkét visszaadni egy merész vonallal, egy-két szinnel. Ezeké a szin-gesztusoké a jelen.

*

A részleteknek ez az elvetése vezet viszsza a puritán Shakespeare szinpadhoz. Már történtek is érdekes kisérletek. Eddig a „Vihar"-t és a „A makrancos hölgy"-et láttuk ezen a szinpadon. Az interpretáció is igyekezett közelférkőzni a pódiumszerüséghez, ami nem sikerült. Nem is sikerülhetett. Egy letünt játékmodor hangját és mozdulatait nem támaszthatjuk fel. Mindenesetre érdekesen hatott a dolog. Már magáért az elképzelésért is. De ezen az érdekességen kivül voltak komoly és maradandó eredményei is. Irodalmi és szinpadtechnikai eredményei.

Ennek a szinpadnak nincsen diszlete. Egyszinü drapériák leplezik el a csupasz falakat. Van egy előszinpad, ahol a legfontosabb jeleneteket játszák, egy középső, valamivel emeltebb és egy erkélyszerü harmadik, szük, szinte ketrecszerü szinpadrész. Ezen a felső kis scénán már csak apró, villámgyors jelenések vannak. Ezen a diszletnélkül való szinpadon, ahol kiakasztott táblák jelzik a szin mivoltát, ahol előfüggöny nincsen, tehát a cselekmény megszakitás nélkül megy le — megértünk sok homályos dolgot. Némileg visszaképzeljük magunkat a Shakespeare korába és világosan látjuk egy-egy konstructiv, vagy kompozicionális sajátságának okát. Ez a Shakespeare-szinpad magyarázó, iskolás irodalomtörténeti haszna. Hogy nincsenek szinei és részletei, a maga egyszinü sikjaival reliefet ad a szinésznek. Hogy nincsen diszlete, azzal tömérdek időt takarit meg. — Természetes, hogy ezen a szinpadon csak Shakespeare-t lehet adni, mert csak vele nőtt egybe stilusban. De őt is csak kuriózum és irodalmi tanulmány kedvéért. A mi dekadens fantáziánk néha-néha megpihenhet igy is, de el nem fogadhatja mint eredményt, a Shakespeare-szinpadot, amely ma anakronizmus, vagy irodalmi csemege, de nekünk idegen.

*

A berlini Schumann-cirkusban száz és száz kar ive lendül a magasba, száz és száz hang üvölt bele az Oedipus király antik sorsviharába. Egy merész és érdekes kisérlet a görög szinpad rekonstrukciójához. Furcsa és uj szépsegeket reveláló érzés az, hogy *körülülhetjük* a nagy tragédiát, amely kikivánkozott a maga tragikus fülledtségében, a nagy feszültségeivel, a kitörő viharzásával a modern szinpad quadratjából. Szépségeket nyilatkoztatott ki a számunkra a geniális Reinhardt. De azt tagadnunk kell, hogy ez az előadás görög lett volna. A kothurnust, a keleti eget, a szótölcsért és az álarcot, amik ugy hozzátartoznak a görög tragédiajátszáshoz, ma nem is lehetne visszacsinálni. És akkor is, hol vannak a choros egykoru melódiái, hol van a gesztusok lendülete és a görög nyelv zengő muzsikája? Láthatjuk, hogy az ilyen rekonstrukció bármennyire szép és szenzációkat takargató, soha meg nem élhet, mint visszaállitott stilus. Mert utópia.

Balassa Imre.

Kosztolányi Dezső.

– Őszi koncer. Kártya.* –

Kosztolányi az elbibelődések poétája. Gyermekkorunkban, fehér téli estéken, mikor nagyanyánk, bágyatagon ült meg a divány valamelyik szögletében, és nézett tul a szobán, a kőfalon, talán az életen is tul, papirregimenteket sorakoztattunk a kihuzó asztalon, papirkatonákat istenem, s a kőépitő kockákból mágas felvonókat, hidakat és palotákat emeltünk és a képzeletünk zsongott ehhez a legszebb játékhoz csodálatos eleven situációkat. Igy játszik most ez a nagy gyerek cicét a tragikus szavakkal, az élettel, a halállal, és az ősszel, dolgokkal, melyek a légnemüségben hullámzanak és szomoruak és titokzatosak, mert valaki tulnőtte a fiatalságát. Ezekből a vérző versekből fájdalmasan bukdácsol elénk a Kosztolányi megsápadó poézise, melyben együtt és egyszerre aszkétaság, cselédsors, érzékiség, hipermnesia és egy szelid költőre: Rilkére emlékezés hömpölyögnek. Ez a poézis a gömbháromszög poézise, mert vonalai görbék és parabolitikusok, sikjai a végtelenbe folynak és érzései hatalmasan kiszélesülnek. Az érzések szertelen kitágulása: ez jellemzi különösen Kosztolányit. Szomoru az ősz, az élet, bizony, s ebből az egyszerü konstatálásból egész requiemet izen a beleérzés, praeludiumot és hárfakipengést, a dolgok minden lelkét – sunt lacrimae rerum – akárcsak egy másik nagy rokon verseiből, akit ő magáról, sötét preciőnek nevez el. Adynál az ősz minden permetező lágysága három strófában lepereg. Párisba tegnap beszökött az ősz. Babitsnál terjengősebb a motivum: Hajnalka volt az édesanyám, de ő szeptember gyermeke volt. Kosztolányi teljesen kiszélesedik, elfolyik, nincs határa sehol. Vonalai nincsenek, matézis nélküliek, cikk-cakkosak, mintha mindig meritett papiron irna. És aztán még valami:

Gyümölcsös ősz – –
Te vérző, koszorus,
Én hódolója vagyok a gyümölcsnek.
Szeretem a virágok tavaszát,
De az érett gyümölcs szava még bölcsebb,
Ő már a cél, a szín, a hervadás.
Nyarak alusznak benne s cukruk ize
S remény, öröm, valóvá semmisitsve
Ő már a vég, az állomás, a nász.
Én szeretem az égő fiatalt,
De várva várom a bus diadalt,
Az utolsót, halálost, szomorut,
Mely lelkemet te hozzád igazitja.
Tedd, vérző ősz, nehéz fájdalmaimra,
Az életemre e komoly koszorud.

Kosztolányi, ki eddigi verseiben a felszinen uszkált, könnyedén, gráciával, mondhatni tapintatosan, most már az élet mélységeibe a legmagasabb trambulinról veti le magát. Versei: himes tojások, de már vonatkozások, husvéti legendák és mitószok környékezik. Zongorajáték, melyben a kiséret lassanként énekhanggá válik. Most már cukrosodik a Kosztolányi költészete és itt-ott sokat biztatóan elmélyül. Kötéltánca az élet mélységei fölött egyáltalában nem bizonytalan.

És a „Kártya“ ciklusban az uj Kosztolányi izen. Az uj költő, ki feléje akar nőni a romantikának s a ferencrendi aszkézisének. Már nemcsak Rilkétől fordit költőnk, de Vhitmanntól és Verhaerentől is. Az emlékezés lasabban csobog és integet felénk az energikus élet. Kosztolányi alakja eddíg a szerzetes csöndes profilját délibábozta elém, ki fehér lámpával jár az éjszakában celláról-cellára és barátságos fénycsóvákat lehel az alvó testvérek arcára és köpenyegére.

Az uj és a régi Kosztolányi összetalálkozása ez a könyv. Nekem mindkettő egyformán kedves.

Ligeti Ernő.

□□ □□

* Modern könyvtár. 54. sz. 1911. Politzer kiadása.

Sydney Carton.

Jegyzetek
Oscar Wilderól.

1.

„A legmagasabb és legalantasabb formája a kritikának az önéletrajzirás egy módja“ — mondja Oscar Wilde a Dorian Gray arcképe előszójában és ez igazság nagy, épen mert közismert, általános értéke van. A memoire irás lehetséges a legtisztább éteri finomságu önzetlenség alapján és lehet az én szempontomból a legaljasabb és a legerkölcstelenebb alapon, — és ez alap a saját élete emlékeinek megbecstelenitése.

Mert aki élete emlékeit nem tiszteli, legyenek azok a polgári társadalom felfogása szerint bármilyen moralitásuak is, de örömet, gyönyört, lelki felszabadulást okoztak neki és — ennek dacára később szégyenli, restelli és állitólagos hibáját jóvá akarja tenni a társadalom erkölcs-sablonjának cirogatása által, ez az én szememben a legnagyobb gonosztevő, a legerkölcstelenebb ember.

És nem mondhatok mást még ha én rólam volna is szó.

Körülbelül ezeket gondolhatta Oscar Wilde is, amikor a regénye felé ezt irta:

„Azok, akik csunya értelmét találják szép dolgoknak, romlottak anélkül, hogy elbájolók volnának. Ez pedíg hiba.“

Nincs kellemetlenebb dolog és feszélyezőbb, mint amikor az emberek az erkölcs nevében beleavatkoznak az egyén olyan dolgaiba, amihez egy kis logikával élve beláthatná, hogy még annyi köze sincsen, mint a hajdunak a harangöntéshez.

És mindenki más itélkezhet bármilyen szempontból emlékirataiban, csak erkölcsi szempontból nem.

És ezt, az én szememben az egyetlen fontos momentumot, ami kritériuma lehet a jó vagy rosz memoiroknak, Sydney Carton kitünő izléssel és egy elegáns diszkrét hajlással igazán előkelő, a lelki-előkelők mozdulatával kerülte el.

2.

Itt feküsznek a kezemen Sydney Carton jegyzetei Oskar Wilderól. A cafrangolt szürke boritó papirost Wilde fény-árny-nyomásu képe boritja s egy lappal a könyv belseje félé a nagy angol költő csodálatos arcképe, a haja ugy fésülve, mint a Louvre-beli macedoniai Nagy Sándoré.

S aztán tarkán belül a lapok között, a sok szines emlék, a sok-sok érdekes ember „lelke“ látszik egy finom lilapókhálón át, amit az idő és az emlékek tisztelete szőtt alakjuk elé.

A legelső Wilde könyv ami a kezembe került és amit pirult arccal, templomi áhitattal ugy olvastam, mintha egy drágakövekkel teleaggatott tündérkert gyémántporral behintett utain jártam volna — ettől kezdve csodáltam Oscar Wilde geniuszát.

Sydney Carton könyvein keresztül pedig hozzáfértem, megösmertem Oscar Wildeot, az embert, az embernek lelkéhez, gondolkozásához jutottam közel.

Pedig az emlékiratok, a szó köznapi jelentőségében igazán erre nem alkalmasak.

Hanem egy olyan, a könyveiből itélve, lebilincselő egyéniségnek, mint Sydney Cartonnak, akit ugy képzelek el, hogyha a legnagyobb, a halálos ellensége mellének szegezett revolverrel már halálra szán, de beszélni enged, — az első negyedóra után megöleli és legkedveltebb barátjának nevezi — könnyen sikerült megoldani azt a nehézséget, hogy memoirjai ne legyenek monotonok, vontatottak.

Csiky Jenő.

Magyar zene.

Ha gyakorlati és elméleti iróink alkotásait és tanait dogmaként kellene elfogadni, valóban ama szomorú tény megállapitására jutnánk, hogy nincsen magyar zene, hanem, amint azt egyidőben Liszt Ferenc is mondotta: csak cigányzene. Hála azonban az akaratszabadságnak, tanaik el nem fogadása nem jár még a magyar nemzetből való kiközösítéssel s így azok, kik a magyar zene modern irányu kiépitése körül csendes, de komoly munkásságot fejtenek ki, még megmaradhatnak hazánk szük határai között.

A magyar zene csalhatatlan dogmáit nem lehet az államköltségen beutazott egyes országrészek népajkáról összegyűjtött dallamok sajátságaira alapítani és ezek alapján egy nyűgöt képező sablonos ritmust megállapítani. Ebből azt kellene következtetnünk, hogy magyar zenét csak ugy lehet irni, ha u. n. szomoru nótát és csárdást halmozunk egymásra? . . . Minden népnek, a legvadabbnak is van, az ő nemzeti, faji sajátságait jellemző, kedélye és lelke mélyén gyökerező zenéje, mely a kultura foka szerint figurailag s dallamilag hol tökéletesebb, hol pedig primitivebb; sőt a mi fejlett zenei hallásunknak annyira primitiv, hogy pl. a patagonok vadul monoton hangzásu fatönk ütögetéseiből a legjobb akarat mellett sem tudnánk a zene létezését megállapitani, ellenben igen is következtethetünk belőle a fajuk, kedélyi és lelki sajátságaira, valamint a kultura hiányára. S vegyük csak szemügyre bármely nemzet zenéjét. Mit fogunk látni? Minél népiesebb formák között mozog a zenéje, annál kisebb és hiányosabb a kulturája. Tekintsünk a Balkánra . . . van-e ott egyéb, mint meglehetősen monoton népies zene? . . . Menjünk a nyugatra s álljunk meg a legnagyobb zeneköltő: Wagner előtt. Feltaláljuk-e az ő halhatatlan vezérkönyveiben azt, mit nálunk a magyar zene sine qua non-jául hirdetnek? Hisz nem található fel bennük sem a ländler, sem a hoppspolka, de még az émelyitően szentimentális német „Volkslied" sem . . . S érdekes . . . Wagner minden egyes ütemének minden hangjából csak úgy tör elő s pezseg benne a német vér, a német levegő! . . . Amennyit halad egy nemzet a zenéje népies irányától nemzeti jellegének megtagadása nélkül a müvészileg minél tökéletesebb felé, annyit halad annak a kulturája is. S miért volnánk épen mi, szegény magyar nemzet az, melyre a nagy Mindenség kimondta volna a nagy vétót, hogy nem haladhatunk?! . . . Olyan elméletek s elvek szerint, mint amilyeneket eddig élt a hazai zeneirodalmunk könyvpiaca hozott napfényre, sajnos, de a magyar zene hatalmas templomának müvészi tökélyel való kiépitése felé nem is fogunk soha egy lépést sem tehetni . . .

A jó mag, az egészséges gyökér, jó talajban kinő mint fiatal csemete, megerősödik terebélyes fává és gazdag termést hoz. Kell-e jobb mag, egészségesebb gyökér, mint a magyar nyelv, a magyar szó, mely zengzetesebb s dallamosabb minden nyugati kulturnemzetek nyelvénél! . . . S kell-e jobb talaj, mint a nagy történelmi multu magyar nemzet faji sajátsága, mely oly bánatosan tud szomorkodni s oly szilajul tud vigadni; de bánatában ne akarjuk vigasztalni s ne is merjük őt szilajságában megzabolázni; hiába való is! Csapongjon bánatában és örömében szabadon, erősödjön s terebélyesedjen hatalmassá, szentségtörő kezekkel ne nyuljon hozzá senkisem! Ne szoritsuk körülötte össze a levegőt; szivja magába tele tüdővel a nagy világ levegőjét; az egészségesnek nem árt meg, a csenevész hulljon el, nincs rá szükség. Ne határozzuk meg azt, hogy milyen határok között mozoghat, hanem ügyeljünk arra, hogy a kedélye, szíve s lelke maradjon magyar s akkor magyar vér tör elő s magyar levegő fog áradni az egészséges s hatalmas magyar zenében.

De mit tesznek a mi zenemonopoliumos nagyjaink? Az egykor a természettől jó, de a komoly tudás hiányában tarthatatlan elméletekkel tönkretett talajba rosz gyökeret ültetnek. Mily férges is ennek a gyümölcse . . . Hogy a magyar nyelvnek vannak sajátságai, prozodiája, fonétikája, mire jó, s mit kell ebből a zeneköltőnek állandóan szem előtt tartani, hogy ne ölje meg a magyar szó lelkét, az mellékes. Értelmi hangsuly, fonétikai hangsuly . . . ez mind semmi. De nem is lehet ezt, az öntudatosságot, folytonos kutatást teljesen mellőző, legfeljebb anyagi érdeket és olcsó reklamot hajhászó zeneiróktól megkivánni! Kitől tanulták volna? . . . Nyelvészeink, munkáikban, sajnos, nincsenek tekintettel a zenére s igy eshetik meg aztán az olyan mindennapos, de a magyar nyelv lelkét gyilkoló abszurdum, hogy pl. e sorokban:

Hős vér- | től *piro-* **| sult gyász- |**
tér só- | hajt-*va kö-* **| szönt-***lek,*

a zeneköltő teljesen a skandáláshoz ragaszkodva, a zenében a hangsulyt oly szótagokra helyezi, hogy szegény magyar nyelvünk kénytelen valami hottentotta nyelvvé vedleni . . . Ha valaki csak a mindennapi társalgásban: „**só***hajtva* **kö***szöntlek*“ helyett azt találná mondani: „*só***hajt***va kö***szönt***lek***“*, mindjárt azt a megjegyzést fogjuk rá tenni, „mennyire érzik a beszédén, hogy nem magyar ember“ . . . S ha ez igy rosz és hibás a beszédben, miért legyen jó s megengedett a zenében? . . . Száz zeneköltőnk közül 99 ily alapon szerzi müveit . . . ki tudja ezt megcáfolni? . . .

Zeneoktatásunk szelleme és lelke, sőt nagyon sok helyen a tanitási nyelve is idegen: német, ezt nem kell bizonyítanom, sajnos igy van. Egyetlen állami zeneakadémiánkon történt meg az az, igazán már csak komikusnak nevezhető, de következményeiben elég szomoru eset, hogy a zeneszerzési tanszaknak 15 éven át, különben igen nagy tudásu tanára, nem tudott magyarul! . . . Igy eshetik aztán meg, hogy a magyar zene alapfeltételeiül elavult, tarthatatlan elméleteket s ritmusokat állitanak fel. Az absolut zene három főkelléke ugyan a dallam, harmónia és a ritmus (is), ez azonban nem jelenti azt, hogy ezeken belül a követelményekhez képest a régi copfokon tul ne tehessük magunkat. S ha, a mind merészebb harmoniák, mind gyakoribb alkalmazása, a nyügös sequentiák és sok egyéb zenei copfnak a mellőzése nem volt még a zene kárára, a ritmus következetes in infinitum egyhanguságának a szöveg követelményei folytán meg fogja kötni a magyar zene vérének lüktetését? A magyar ember érthetően beszél, miért ne daloljon is érthetően?

„Káka tövén | költ a rucza,
Jó földben te- | rem a buza . . .“

miért ne lehetne ezt igy énekelni:

„Jó földben | terem a buza . . .“

Nem volna ez igy helyesebben még a népdalban is? S miért kellene magunkat a magyar zenében páros ritmushoz kötni, miért ne lehetne páratlant is alkalmazni?

A csárdásnak, mint tánczenének természetesen főkelléke a páros ritmus (tánctermeinkben páratlan ritmusu bostont táncolnak reá), azonban egyébként mi köze a megkötött ritmusnak a magyar zenéhez, az egy érthetetlen, indokolatlan, hamis tétel, mely a magyar zenét nemhogy fejlesztené, hanem előbb-utóbb igazán csak cigányzenévé s a kulturnépek modern zenéje előtt teljesen lehetetlenné fogja tenni. *(r.—s.)*

Nyomva a Szövetség-könyvnyomda gyorssajtóján Kolozsvár, Mátyás király-tér 12. Telefon-szám 644.

Kelet Népe

Politikai, társadalmi, tudományos és kritikai szemle. – Szerkeszti: dr. HALMAY ELEMÉR. – Előfizetési ára egész évre 20 korona. – Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, II. Erőd-utca 12. szám.

Csemegemézet

5 kilogrammos csinos postadobozokban bárhova bérmentve szállít utánvéttel 7.50 fillérért az Első Magyar Mézkiviteli Vállalat—

Balatonfőkajár.

Reisman A. Ferencz angol uri-divatszabó
Budapest, VI., Teréz-körut 4. szám alatt.

LIEBL GYULA
szijgyártó-, nyerges- és bőröndös
Budapest, Batthyány-u. 1

Dr PAJOR vizgyógyintézete
Budapest, Szentkirályi-u. 14. Telefon 6004
Teljes vizkura, massage, elektromos izzasztó kurák, **szénsavas** fürdők (neuheimi gyógymód) vill. **fényfürdők** (elhizás, csuz, vér- és vesebajoknál). **Inhalatórium** belégző kura orr-, torok-, gége-, légcső-, tüdő-, **asztma**-bajoknál. **A pöstyéni iszap főraktára** ugyanitt, szétküldés **házi kurákhoz**, iszap-kurák a vizgyógyintézetben is. Mérsékelt árak. Prospektus.

Huszadik Század

Társadalomtudományi és szociálpolitikai szemle. – Szerkeszti: dr. JÁSZI OSZKÁR. – Előfizetési ára egész évre 20 korona. – Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, I., Városmajor-utca 57.

SZIKLAI JENŐ

A «Thália Esték» és «Művészi Képeslapok» kiadóhivatala. — A «Modern Könyvtár» és a «Szinjáték» alapitója.

szinházi könyvkiadó BUDAPEST, VIII. ERZSÉBET-KÖRUT 42. kiadásában a következő művészek árnyékkivitelü képeslapjai jelentek meg:

Bródy Sándor	Hegedüs Gyula	Papir Sándor	Somlay Arthur	Tihanyi Miklós
Csortos Gyula	Márkus László	Papp Mihály	Szerémi Zoltán	Törzs Jenő
Dobi Ferenc	Martos Ferenc	Pásztor Árpád	Tanai Frigyes	Ujházi Ede
Fenyvesi Emil	Molnár Ferenc	Rátkai Márton	Tapolczai Dezső	Vágó Béla
Gál Gyula	Z. Molnár László	Réthei Lajos	Tarnai Ernő	Vendrei Ferenc

A képeket Spiegel Imre festőművész rajzolta. — Teljes sorozat most 3 K bérmentve. Drbja 20 fill.

„THÁLIA ESTEK“ Modern szindarabok gyüjteménye két kötetben:

ELSŐ KÖTET:

Goethe:	A testvérek,	forditotta:	Bánóczi László.
Courteline:	A rendőrfőnök jó fiu,	„	Benedek Marcell.
Edv. Brandes:	Egy látogatás,	„	Moly Tamás.
Paul Mougre:	Becsületének orvosa,	„	Lukács György.

MÁSODIK KÖTET:

Strindberg August: AZ APA, forditotta: Moly Tamás.
(Az egyetlen könyvalakban megjelent magyar Strindberg forditás.)

SZIKLAI JENŐ

szinházi könyvkiadó
BUDAPEST, VII. kerület, Erzsébet-körut 42.

Magyar és külföldi szinészi, művészeti és modern szépirodalmi munkákat jutányos áron szállit és művészeti, irodalmi folyóiratokra előfizetéseket elfogad.
Vidéki megrendeléseket gyorsan intéz el.

SZÖVETSÉG-KÖNYVNYOMDA

Mindennemü nyomtatványt
gyorsan és mérsékelt árban
készit izléses kiállitásban!

Kolozsvár, Mátyás király-tér 12. Telefon 644.